

Idiomien käännösstrategiat Colm Tóibínin romaanin
Brooklyn suomennoksessa

Suvi Pehkonen
Maisterintutkielma
Kääntämisen ja tulkauksen maisteriohjelma
Käännös- ja tulkkausviestintä
Humanistinen tiedekunta
Helsingin yliopisto
Toukokuu 2022

Tiivistelmä

Tiedekunta: Humanistinen tiedekunta

Koulutusohjelma: Kääntämisen ja tulkkauksen maisteriohjelma

Opintosuunta: Käännös- ja tulkkausviestintä

Tekijä: Suvi Pehkonen

Työn nimi: Idiomien käännösstrategiat Colm Tóibínin romaanin *Brooklyn* suomennoksessa

Työn laji: maisterintutkielma

Kuukausi ja vuosi: toukokuu 2022

Sivumäärä: 51 s. + 12 liitesivua + englanninkielinen lyhennelmä 9 s.

Avainsanat: idiomi, käännösstrategia, kääntäminen, kaunokirjallisuus, kuvallisuus

Ohjaaja tai ohjaajat: Svetlana Probirskaja

Säilytyspaikka: Helsingin yliopiston kirjasto

Muita tietoja:

Tiivistelmä: Tavoitteenani on tutkia idiomien käännösstrategioita Colm Tóibínin romaanin *Brooklyn* suomennoksessa. Olen kiinnostunut siitä, onko teoksen kääntäjä pystynyt säilyttämään lähtötekstin idiomit teoksen suomennoksessa kääntämällä ne jollakin suomen kielen idiomilla vai onko kääntäjä käyttänyt jotakin muuta käännösstrategiaa idiomien suomentamisessa. Aion myös selvittää, onko kääntäjä käyttänyt kääntäessään kompensatiostrategiaa eli kääntänyt jonkin lähtötekstissä olevan ei-idiomaattisen normaali-ilmaisun idiomilla. Lisäksi tarkastelen, vastaako idiomikäännös lähtötekstin idiomia kuvallisuuden osalta. Tutkimuskysymykseni ovat seuraavat:

1. Millaisia käännösstrategioita kääntäjä on käyttänyt idiomeja suomentaessaan?
2. Onko lähtötekstin idiomien kuvallisuus siirtynyt käännökseen tapauksissa, joissa idiomi on käännetty idiomilla?

Hypoteesini on, että osa lähtötekstin idiomeista on käännetty idiomilla, mutta enemmistö idiomeista on silti käännetty selittävällä normaali-ilmauksella. Tätä hypoteesia tukee esimerkiksi Nidan & Taberin (1969: 106) näkemys, että idiomi käännetään usein ei-idiomaattisella ilmauksella. Näin on siitakin huolimatta, että ideaalina pidetään sitä, että kääntäjän pitäisi pyrkiä kääntämään lähtökielen idiomi kohdekielen idiomilla (Ingo 1990: 246).

Tutkimukseni on pääosittain kvalitatiivinen ja kontrastiivinen, mutta siinä on myös kvantitatiivisia piirteitä. Tutkimusaineistoni koostuu idiomeista, jotka kerään romaanista. Tutkimus alkaa idiomien käsitteen määrittelyllä sekä idiomien keräämisellä lähtötekstistä ja suomennoksesta. Tämän jälkeen luokittelen idiomit sekä niiden käännökset käännösstrategian mukaan ja analysoin ne. Analyysissä tarkastelen myös idiomien kuvallisuutta niissä tapauksissa, joissa idiomi on käännetty idiomilla. Kategorisoin nämä idiomit kuvallisuuden säilymisen tason mukaan kolmeen ryhmään: 1) sama kuva, 2) osittain sama kuva sekä 3) eri kuva.

Tulosten perusteella idiomit on käännetty useimmiten selittävällä normaali-ilmauksella. 389 idiomista peräti 202 kappaletta (52 % käännösstrategioiden kokonaismäärästä) on käännetty kyseistä käännösstrategiaa käyttämällä. Toiseksi yleisin käännösstrategia on idiomilla kääntäminen (169 kpl, 43 %), kolmanneksi poisto (14 kpl, 4 %) ja viimeiseksi sananmukaisesti kääntäminen (4 kpl, 1 %). Kompensatiostrategioita on käytetty suomennoksessa yhteensä 104 kertaa. Normaali-ilmaus on käännetty idiomilla 100 kertaa (96 % kompensatiostrategioista), ja suomennokseen on lisätty idiomi neljä kertaa (4 % kompensatiostrategioista). Idiomilla ja sen idiomikäännöksellä on useimmiten osittain sama kuva (66 kpl, 39 % kaikista idiomeilla käännettyistä idiomeista). Eri kuva on puolestaan 52 tapauksella (31 %) ja sama kuva 51 tapauksella (30 %).

Sisällysluettelo

Sisällysluettelo	
1. Johdanto	1
2. Teoriatausta	3
2.1. Kaunokirjallisuuden kääntäminen	3
2.2. Idiomit	5
2.2.1. Idiomien määrittelyä	5
2.2.2. Idiomien ominaisuuksia	7
2.3. Idiomien kääntäminen	10
2.3.1. Idiomien kääntämisen haasteet	10
2.3.2. Idiomien käänösstrategiat	11
2.3.3. Kuvallisuus idiomien kääntämisen ekvivalenssitekijänä	15
3. Materiaali ja metodi	18
3.1. Aineisto	18
3.2. Metodi	19
3.3. Tutkimuksen idiomien määritelmä	21
4. Analyysi	23
4.1. Idiomien käänösstrategiat	23
4.2. Idiomia käännetään idiomilla	25
4.2.1. Sama kuva	26
4.2.2. Osittain sama kuva	29
4.2.3. Eri kuva	31
4.3. Idiomia käännetään selittävällä normaali-ilmauksella	33
4.4. Idiomia käännetään sananmukaisesti	35
4.5. Poisto	36
4.6. Normaali-ilmaus käännetään idiomilla	38
4.7. Lisäys	40

5. Pohdinta ja johtopäätökset	43
Lähteet.....	48
Liitteet	52
English Summary	

Taulukot

Taulukko 1. Puhtaiden idiomien ja puoli-idiomien käännösstrategiat Donna Tartin romaanissa Jumalat juhlivat öisin (Mustonen 2010) (n=475).....	15
Taulukko 2. Idiomien käännösstrategiat romaanin Brooklyn suomennoksessa (n=389)	24
Taulukko 3. Kompensaatiostrategiat romaanin Brooklyn suomennoksessa (n=104).....	25
Taulukko 4. Kuvallisuus romaanin Brooklyn lähtötekstissä ja suomennoksessa (n=169).....	26

1. Johdanto

Idiomit ovat useamman kuin yhden sanan pituisia vakiintuneita ilmauksia, joiden muotoa ei normaalisti voi vapaasti muunnella ja joiden merkitystä ei useimmiten voi päätellä niiden yksittäisten osien perusteella (Baker 1992: 63). Esimerkkejä idiomeista ovat kiukustumista ilmaiseva *nähdä punaista* ja ahkeraa henkilöä tarkoittava *työmyyrä*. Ingo (1990: 245) toteaa, että idiomeja esiintyy kaikissa kielissä. Hänen mukaansa ne ovat yleensä kielikohtaisia, minkä takia ne ovat haasteellisia kääntäjälle. Bakerin (1992: 65) mukaan kääntäjän pitää ensinnäkin pystyä tunnistamaan idiomit lähtötekstistä sekä ymmärtää idiomien merkitykset. Toinen, ja kenties suurempi, haaste on se, ettei lähtökielen idiomeille useimmiten ole olemassa suoria vastineita kohdekielessä, jolloin ne pitää kääntää jollakin muulla tavalla (mp.). Kääntäjän pitääkin idiomeja kääntäessään pohtia tarkkaan, miten hän pystyy säilyttämään lähtökielen idiomien sanoman käänöksessä sekä kääntämään idiomien kohdekielen kulttuuriin sopivalla ja kohdekielisen lukijan näkökulmasta ymmärrettävällä tavalla. Tässä kohtaa nouseekin esiin kysymys, millainen käänösstrategia toimii tietyn idiomien kääntämisessä tietyssä kontekstissa.

Kaunokirjallisuudessa yksi idiomien käytön tärkeimmistä funktioista on kielen elävöittäminen. On todennäköistä, että tekstin elävyys kärsii, jos lähtötekstin idiomi korvataan käänöksessä jollakin muulla rakenteella kuin kohdekielen idiomilla. Tästä syystä kaunokirjallisuudessa on ihanteena pidetty sitä, että lähtökielen idiomi pitäisi aina pyrkiä kääntämään kohdekielen idiomilla (Ingo 1990: 246). Kääntäjä ei kuitenkaan aina pysty noudattamaan tätä ihannetta esimerkiksi tilanteessa, jossa lähtökielen idiomille ei ole olemassa merkitykseltään tarpeeksi läheistä kohdekielen idiomia tai jossa kääntäjä kokee jostakin syystä sopivammaksi käyttää toista käänösstrategiaa. Ihanne ei tietenkään ole kiveen hakattu sääntö vaan pelkästään yksi näkemys siitä, miten tulisi toimia. Loppujen lopuksi on täysin kääntäjän oman harkinnan varassa, minkä hän kokee parhaimmaksi tavaksi kääntää käännettävän tekstin idiomit.

Tässä tutkimuksessa olen kiinnostunut tutkimaan juuri sitä, millaisia käänösstrategioita kääntäjä on käyttänyt idiomeja kääntäessään. Idiomien kääntäminen on kääntäjän näkökulmasta aina merkittävä aihe, sillä se voi olla haastavaa. Lähtötekstin kielen konventiot poikkeavat usein hyvin paljon kohdekielen konventioista, joten kääntäjä joutuu varmasti tekemään lähtötekstistä poikkeavia ratkaisuja idiomeja kääntäessään. Tästä syystä onkin mielestäni kiinnostavaa tarkastella, miten kaunokirjallisuutta kääntävä ammattikäntäjä kääntää idiomit: pystyykö kääntäjä löytämään kohdekielestä läheisesti vastaavan, suunnilleen samaa tarkoittavan idiomien kuin lähtökielessä vai joutuuko hän luopumaan käänöksessä

lähtötekstiä elävöittävästä idiomaattisista ilmauksista? Entä korvaako kääntäjä poisjätetyt idiomit ja elävöittää näin tekstiä lisäämällä käännökseen idiomeja kohtiin, joissa niitä ei alun perin ole?

Tutkimukseni tavoitteena on tutkia idiomien käännösstrategioita Colm Tóibínin romaanissa *Brooklyn*. Tutkimusaineistoni koostuu idiomeista, jotka kerään romaanista ja sen suomennoksesta (kääntäjä Kaijamari Sivill). Olen kiinnostunut tutkimuksessani siitä, onko romaanin kääntäjä pystynyt säilyttämään alkuperäisen tekstin, eli lähtötekstin, idiomit teoksen suomennoksessa kääntämällä ne jollakin suomen kielen idiomilla vai onko kääntäjä käyttänyt jotakin muuta käännösstrategiaa idiomien suomentamisessa. Aion myös selvittää, onko kääntäjä käyttänyt kääntäessään kompensatiostrategiaa eli kääntänyt jonkin lähtötekstissä olevan ei-idiomaattisen normaali-ilmaisun idiomilla. Lisäksi tarkastelen, vastaako idiomikäännös lähtötekstin idiomia kuvallisuuden osalta.

Tutkimukseni tutkimuskysymykset ovat seuraavat:

1. Millaisia käännösstrategioita kääntäjä on käyttänyt idiomeja suomentaessaan?
2. Onko lähtötekstin idiomien kuvallisuus siirtynyt käännökseen tapauksissa, joissa idiomilla on käännetty idiomilla?

Hypoteesini on, että osa lähtötekstin idiomeista on käännetty suomennoksessa idiomilla, mutta enemmistö lähtötekstin idiomeista on silti käännetty selittävällä normaali-ilmauksella. Tätä hypoteesia tukee esimerkiksi Nidan & Taberin (1969: 106) näkemys siitä, että idiomilla käännetään usein ei-idiomaattisella ilmauksella. Näin on siitakin huolimatta, että ideaalina pidetään sitä, että kääntäjän pitäisi pyrkiä kääntämään lähtökielen idiomit kohdekielen idiomilla (Ingo 1990: 246).

Tässä luvussa olen määritellyt tutkimukseni lähtökohdat, kuten tutkimukseni tavoitteen ja tutkimuskysymykset. Seuraavassa luvussa esittelen tutkimukseni teoriataustan, joka koostuu kaunokirjallisuuden kääntämisestä, idiomien käsitteestä sekä idiomien kääntämisestä. Luvussa 3. kuvaan tutkimuksessani käyttämäni aineiston ja metodin. Luku 4. sisältää tutkimustulokset ja analyysin. Viimeinen luku sisältää pohdintani ja johtopäätökseni tutkimuksesta.

2. Teoriatausta

Tutkimukseni teoriatausta koostuu kolmesta pääluvusta, jotka käsittelevät kaunokirjallisuuden kääntämistä, idiomien käsitettä sekä idiomien kääntämistä. Luvussa 2.1. keskityn kääntämisen näkökulmasta tutkimukseni aineiston kannalta keskeisimpään tekstilajiin eli kaunokirjallisuuteen. Luku 2.2. keskittyy idiomien käsitteeseen. Luvussa 2.2.1. tarkastelen idiomien määrittelyä eri tutkijoiden määritelmien perusteella ja luvussa 2.2.2. käsittelen idiomien ominaisuuksia. Viimeiseksi keskityn idiomien kääntämisen teoriaan luvussa 2.3. Luku jakaantuu kolmeen alalukuun; luvussa 2.3.1. käsittelen idiomien kääntämiseen liittyviä haasteita, luvussa 2.3.2. tarkastelen idiomien kääntämisen käännsstrategioita ja luvussa 2.3.3. tarkastelen kuvallisuutta idiomien kääntämisen ekvivalenssitekijänä.

2.1. Kaunokirjallisuuden kääntäminen

Tässä luvussa tarkastelen kääntämisen näkökulmasta tutkimusaineistoni kannalta keskeisintä kirjallisuuden lajia eli kaunokirjallisuutta. Aloitan luvun määrittelemällä kaunokirjallisuuden käsitteen ja siirryn tämän jälkeen tarkastelemaan kaunokirjallisuuden kääntämistä eri näkökulmista. Pohdin tässä luvussa esimerkiksi sitä, mitä kääntäjän on otettava huomioon kaunokirjallisuutta kääntäessään ja mikä tekee kaunokirjallisuuden kääntämisestä haasteellisen kääntäjälle.

Kaunokirjallisuus on luovaa ja fiktiivistä kirjallisuutta, joka perustuu mielikuvitukseen (Saarti 1999: 22). Se jaetaan yleensä kolmeen päälajeihin, jotka ovat kertomakirjallisuus eli epiikka, runous eli lyriikka sekä näytelmäkirjallisuus eli draama. Nämä päälajit voidaan lisäksi jakaa useisiin alalajeihin. (OPH 2021.) Esimerkiksi tässä tutkimuksessa tarkasteltavat idiomit kerätään Colm Tóibínin teoksesta *Brooklyn*, joka on romaani. Romaani on yksi kertomakirjallisuuden alalajeista.

Kaunokirjallisuuden kääntäminen on pohjimmiltaan sitä, että tietyllä kielellä kirjoitettu tarina tuodaan vieraskielisen kohderyhmän saavutettavaksi. Kääntäjän pitää kääntäessään pyrkiä siirtämään lähtötekstin ominaisuudet käännökseen sekä tekemään käännöksestä uskollisen lähtötekstille. Käännökseen uskollisuus on kuitenkin hyvin tulkinnanvarainen käsite. Yhtenä uskollisuuden ominaisuutena voidaan pitää sitä, ettei kääntäjä lisää käännökseen mitään selvästi lähtötekstistä poikkeavaa ja siihen kuulumatonta. (Barslund 2011: 139, 145.) Tästä velvollisuudesta huolimatta kääntäjällä on oikeus muokata tekstiä huomattavissakin määrin

luodakseen käännöksen, joka on kohdekielen tyyllisten ja idiomaattisten normien mukainen (Bassnett 2002: 121).

Kaunokirjallisuuden kääntäminen edellyttää kääntäjältä tietenkin luovuutta, mutta myös monia muitakin taitoja. Nämä taidot myös poikkeavat asiatekstin kääntämisessä tarvittavista taidoista, sillä kaunokirjallisuus ja asiatekstit ovat tekstityyppinä hyvin erilaisia. Asiatekstit ja kaunokirjallisuus poikkeavat toisistaan esimerkiksi tyyllisesti. Niihin kuuluvat erilaiset tekstikonventiot ja normit. (Oittinen 2003: 168.) Kaunokirjallisessa käännöksessä muoto ja tyyli ovat tärkeässä asemassa. Niiden säilyttämiseksi kääntäjän onkin oltava erityisen tarkka; puhtaasti informatiivisen tekstin kääntäminen ei vaadi samanlaista tarkkaavaisuutta kuin kaunokirjallisen tekstin kääntäminen. (Ingo 1990: 180.) Kaunokirjallisuutta kääntäessään kääntäjän pitää käyttää esteettistä strategiaa. Tämä tarkoittaa sitä, että kääntäjän pitää huomioida tekstin muodon eli ilmaisun sekä sisällön samanarvoinen merkitys. Kääntäjän pitää osata käyttää monia erilaisia kirjoitustyyliä ja hallita eri kaunokirjallisuuden lajien kääntäminen, sillä niitä voi joutua kääntämään saman teoksen sisällä. (Oittinen 2003: 169, 180.) Asiateksteissä puolestaan tyyllistä variaatiota on yleensä vähemmän ja tyyli pysyy usein samanlaisena koko tekstin läpi (Ingo: 1990: 42). Lisäksi asiatekstien kuuluu yleensä olla mahdollisimman selkeitä ja yksiselitteisiä, mutta kaunokirjallisuudessa voidaan pyrkiä monitulkintaisuuteen ja hämäryyteen (Oittinen 2003: 168). Asiatekstin sisältöä pitäisi pyrkiä kääntämään tarkasti rivi kerrallaan. Kaunokirjallisuudessa on kuitenkin mielenkiintoista juuri se, mikä tapahtuu rivien välissä, ja kääntäjän pitäisi onnistua välittämään myös tämä lukijalle. (Aho & Moster 2021: 17.)

Kaunokirjallisuuden kääntäjällä pitää olla hyvä yleissivistys ja laaja tietämys monista eri aihepiireistä, kuten arkkitehtuurista, maantiedosta, biologiasta, fysiikasta ja psykologiasta, sillä käännettävät tekstit voivat sisältää ainesosia hyvin erilaisista aiheista (Oittinen 2003: 180). Kaunokirjallisuuden kääntäjän tulisi huomioida se, että teoksessa voi esiintyä intertekstuaalisuutta. Kääntäjä on sekä lukija että kirjoittaja, jonka pitää olla tietoinen muiden tekstien läsnäolosta ja niiden välisestä vuoropuhelusta. (Aho & Moster 2021: 57–58.) Oittisen (2003: 176–177) mukaan kaunokirjallista teosta käännettäessä kääntäjän on huomioitava myös kuvan ja sanan yhteisvaikutus. Kuvitus ja muut visuaaliset elementit, kuten typografia, voivat vaikuttaa merkittävästi tarinankerrontaan sekä olla tärkeitä lukijan tulkinnan kannalta. Yablonsky (2016: 50) toteaa, että kuvan ja sanan yhteisvaikutus on vieläkin merkittävämpi esimerkiksi sarjakuvissa, joissa sekä kääntäjän että lukijan pitää ”lukea” tarkasti kuvaa ja sanaa

ymmärtääkseen teoksen sanoman. Kääntäjän pitää huomioida tämä yhteisvaikutus teosta kääntäessään. Aho & Moster (2021: 17) huomauttavat, että merkitystä luovat kaunokirjallisessa tekstissä myös esimerkiksi rytmi, sointu ja fraseeraus. Ilmaisutapa vaikuttaa paljon tekstin lopulliseen merkitykseen. Ingo (1990: 45) toteaaakin, että kääntäjän pitäisi pystyä säilyttämään käännöksessä mahdollisimman paljon lähtötekstin ”sävelestä”.

Kaunokirjallinen teksti on useimmiten hyvin laaja kokonaisuus, joten sen osien sitominen toisiinsa on haastavaa ja vaatii kääntäjältä osaamista (Oittinen 2003: 180). Kaunokirjallisuuden kääntäjän ei pitäisi käsitellä tekstin yksittäisiä virkkeitä irrallisina tekstikokonaisuudesta, sillä jokainen virke on merkki jostakin tulevasta. Jos kääntäjä kuitenkin tekee näin, käännöksestä jää puuttumaan tietty ulottuvuus, joka olisi mukana kokonaisuutena ajattelussa työssä. Irrallisten virkkeiden sijaan kääntäjän kannattaisikin jakaa tekstikokonaisuus pienempiin osioihin, jotka eivät välttämättä rajaudu teoksen lukujen tai kappaleiden mukaisesti, sillä tekstin jakaminen ei tosiasiaassa ole yhtä lineaarista kuin mitä teoksen kappalejako osoittaa. Kääntäjän olisikin hyvä pohtia tekstikokonaisuuden ja sen osien funktioita jaotellessaan tekstiä pienempiin osiin. (Bassnett 2002: 120–122.) Näitä osioitakaan ei silti pidä käsitellä pelkästään toisistaan irrallisina paloina, vaan ne pitää loppujen lopuksi pystyä yhdistämään yhtenäiseksi ja eheäksi kokonaisuudeksi, jossa tekstin eri osat ovat sidoksissa toisiinsa (Oittinen 2003: 180).

2.2. Idiomit

Tässä luvussa tarkastelen yhtä tutkimukseni pääkäsitettä eli *idiomin* käsitettä. Luvussa 2.2.1. tarkastelen idiomien määritelmiä aiempien tutkimusten perusteella. Luvussa 2.2.2. tarkastelen puolestaan syvemmin idiomien ominaispiirteitä.

2.2.1. Idiomien määrittelyä

Idiomit kuuluvat keskeisesti jokaiseen kieleen. Käsitteenä idiomit voidaan määritellä useilla eri tavoilla, mikä voi olla hämmentävää. Eri tutkijat määrittelevät käsitteen hyvinkin toisistaan poikkeavilla tavoilla, mutta määritelmillä on kuitenkin yleensä myös jotain yhteistä. Nenosen (2002: 2) mukaan idiomi-sanalla on tarkkaan ottaen kaksi merkitystä, mikä voi aiheuttaa lisää hämmennystä. Näistä toinen merkitys viittaa kokonaiseen puhetapaan ja toinen yksittäiseen ilmaukseen. Tässä tutkimuksessa idiomi-sanalla viitataan nimenomaan näistä jälkimmäiseen merkitykseen eli tietyntyyppiseen yksittäiseen ilmaukseen, joka on ominainen jollekin kielelle.

Korhosen (2018: 13–14) mukaan idiomien tutkimus kuuluu *fraseologian* kenttään eli siihen lingvistiikan osa-alueeseen, jossa tutkimuskohteena ovat kiteytyneet ja vakiintuneet

sanayhtymät. Fraseologisten ilmausten yläkäsite on *fraseologismi* tai *fraseemi*. Termejä käytetään etenkin viitattaessa lausekkeen tai lauseen muotoisiin yksiköihin. Englanninkielisissä yhteyksissä edellä mainittuja termejä suosittu termi on *set phrase*, ja yläkäsitteenä toimii tällöin termi *idiom*. On kuitenkin huomioitava, että *idiom*-termiä pidetään monissa muissa tutkimustraditioissa fraseemien alaluokkana. Nenosen (2002: 2) mukaan termi on verrattain nuori, sillä sitä on alettu käyttää vasta 1900-luvulla. Aiemmin termillä on viitattu yksilön tai yhteisön ominaiseen puhetapaan eikä yksittäiseen ilmaisuun. Korhonen (2018: 14) huomauttaakin, että termi *idiomi* on suomenkielisessä kirjallisuudessa ollut harvinaisempi, mutta se on koko ajan yleistymässä. Suomenkielisessä terminologiassa on idiomeista käytetty myös termejä *sananparsi* ja *fraasi*. (mp.) Fraseologia voidaan jakaa edelleen useaan alaluokkaan, joista yksi on *idiomatiikka* eli idiomaattisten ilmaisujen tutkimus (Burger 2015: 33). Idiomatiikassa idiomilla tarkoitetaan lauseenjäsenen tai lauseen arvoista fraseemia, jonka merkitystä ei voi johtaa, ainakaan kokonaan, sen yksittäisten osien merkityksistä (Korhonen 2018: 14).

Heinonen (2013: 6) toteaa, että idiomit ja muut vakiintuneet sanontatavat muodostavat hyvin laajan tutkimusalueen. Hänen mukaansa tästä tutkimusalueesta voidaan laajimmillaan käyttää nimitystä *monisanaiset ilmaukset* tai *monisanaiset leksikaaliset yksiköt*. Nimitykset viittaavat ilmauksiin, jotka koostuvat useammasta kuin yhdestä sanasta ja jotka ovat merkitykseltään vakiintuneita. Heinonen (mp.) nostaa esiin myös joidenkin tutkijoiden suosimat nimitykset *kiteytyneet ilmaukset* ('fixed expressions') ja *kiteytyneet sekvenssit* ('formulaic sequences'). Moon (1998: 2) toteaa, että edellinen kattaa laajasti monenlaiset lekseemit, fraseologiset yksiköt ja sanayhdistelmät, kuten idiomit, kollokaatiot, sananlaskut ja vertaukset (mp.). Jälkimmäinen termi on edellistä vieläkin kattavampi. Wrayn (2002: 9) mukaan se kattaa idiomien lisäksi kaikki muut kielelliset yksiköt, joita pidetään kiteytyneinä millä tahansa tutkimusalueella. Termi viittaa sanojen tai muiden elementtien muodostamiin jaksoihin, jotka ovat ennalta muodostettuja eli muistissa olevia sanayhdistelmiä, joita kielenkäyttäjien ei tarvitse johtaa kielen kieliopista.

Mäntylä (2004: 26–27) kokee idiomien määrittelyn hankalaksi ja jopa mahdottomaksi. Hänen mukaansa idiomien määrittelmä vaihtelee paljon esimerkiksi eri tutkijoiden välillä. Mäntylä korostaa myös Fernandon (1998: 30) toteamusta siitä, etteivät idiomit ja idiomaattisuus ole identtisiä käsitteitä, vaikka ne hyvin läheisiä ovatkin. Mäntylän (2004: 26–27) mukaan idiomeja

voidaan pyrkiä määrittelemään esimerkiksi idiomien ominaisuuksien, variaation tai metaforisuuden asteen perusteella tai niiden käyttöön liittyvien mentaalisten prosessien kautta.

Mäntylän tapaan Nenonen (2002: 3–8) toteaa, että idiomeille on mahdotonta antaa yksiselitteistä määritelmää. Syynä tähän on se, ettei kielessä ole yhtä tarkoin määriteltyä ilmiötä tai rajattua joukkoa ilmauksia, jota voitaisiin nimittää idiomeiksi. Idiomien käsite viittaa hänen mukaansa kuitenkin kielenkäyttöön, joka on idiomaattista. Lisäksi idiomit ovat hänen mukaansa lausekkeita, ja ne koostuvat useammasta kuin yhdestä sanasta. Nenonen (mp.) lähestyy idiomien määrittelyä niihin liitettävien ominaisuuksien kautta. Hän on tarkastellut kymmenen eri tutkijan idiomien määritelmiä ja tullut siihen tulokseen, että idiomien määritelmät ja idiomeihin liitettävät ominaispiirteet riippuvat täysin tutkijasta. Jos idiomille kuitenkin pitäisi antaa määritelmä, hän pitää varsin relevanttina määritelmänä *epäkompositionaalista, syntaktisesti ja/tai leksikaalisesti jähmeää sanaa pitempää yksikköä* (mts. 8).

2.2.2. Idiomien ominaisuuksia

Nenonen (2002: 6, 8) on tarkastellut, millaisia ominaisuuksia eri tutkijat liittävät idiomeihin. Hänen mukaansa idiomeihin liitettävät ominaisuudet vaihtelevat merkittävästi eri tutkijoiden välillä. Yleisimmin idiomeihin liitettävä ominaisuus liittyy niiden rakenteeseen; idiomit ovat ilmaisuja, jotka koostuvat kahdesta tai useammasta sanasta. (mp.) Myös yhdyssanojen joukossa esiintyy kuitenkin idiomeja. Vaikka yhdyssana on kokonaisuus, joka kielen yksikkönä lasketaan yhdeksi sanaksi, koostuu se kuitenkin tosiasiasa vähintään kahdesta sanasta. Suomen kielessä yhdyssanan sisältämät sanat kirjoitetaan useimmiten yhteen ja joissakin tapauksissa ne liitetään yhteen yhdysmerkillä. (Visk § 398.) Toisaalta esimerkiksi englannin kielessä yhdyssanat voidaan kirjoittaa useilla eri tavoilla; englannin kielessä yhdyssanan osat voidaan yhdyssanasta riippuen kirjoittaa joko yhteen tai erikseen tai liittää toisiinsa yhdysmerkillä (Merriam-Webster 2021). Yhdyssanat voivat olla merkitykseltään konkreettisia ja/tai idiomaattisia. Esimerkiksi suomen kielen yhdyssanalla *paperitiikeri* ja englannin kielen yhdyssanalla *paper tiger* on niin kirjaimellinen kuin idiomaattinen merkitys. Kirjaimellisessa merkityksessään sana tarkoittaa paperista tehtyä tiikeriä. Kielitoimiston sanakirjan (KS 2021, s.v. *paperitiikeri*) mukaan sanaa käytetään kuitenkin myös idiomaattisesti ”valtiosta, armeijasta, johtajasta tm., joka on vain näennäisesti voimakas”.

Nenosen (2002: 6) mukaan idiomeihin liitetään monisanaisuuden lisäksi useimmiten *epäkompositionaalisuus* tai *ennustamattomuus*. Tällä tarkoitetaan sitä, ettei idiomien merkitystä

pystytä päättämään sen sisältämistä yksittäisistä sanoista. Heinonen (2013: 198) toteaa, että samalla ilmaisulla voi olla sekä kompositionaalinen eli kirjaimellinen että epäkompositionaalinen eli kuvaannollinen merkitys. Nimenomaan jälkimmäisessä tapauksessa on kyse idiomista. Makkai (1972: 56–57) huomauttaa, että vaikka idiomit käsitetään usein ennustamattomiksi, tosiasiaa osa idiomeista ei ole täysin epäkompositionaalisia. Hänen mukaansa on olemassa idiomeja, jotka kielenkäyttäjä voi ymmärtää, jos tunnistaa idiomien yksittäisten sanojen merkityksen. Näitä kutsutaan *koodattaviksi* (‘encoding’) idiomeiksi. *Dekoodattavat* (‘decoding’) idiomit ovat puolestaan idiomeja, jotka täyttävät perinteisen idiomien määritelmän, sillä niistä ei voi yksittäisistä sanoista päätellä idiomien kokonaismerkitystä. (mp.) Ne voidaan jakaa edelleen *lekseemisiin* (‘lexemic’) ja *semeemisiin* (‘sememic’) idiomeihin. Näistä edelliset ovat yhteydessä kielen syntaktisiin ominaisuuksiin ja jälkimmäiset ilmaisun merkitykseen. Lekseemisiä idiomeja ovat esimerkiksi idiomaattiset yhdyssanat sekä fraasi- ja partikkeliverbit. Semeemisiä idiomeja ovat puolestaan tietyt sananlaskut ja tervehdykset. (Makkai 1972: 117, 185.) Makkain tapaan Fernando (1996: 35–37) toteaa, että epäkompositionaalisten idiomien lisäksi on olemassa kompositionaalisia idiomeja. Hän jakaa idiomit kolmeen ryhmään: *puhtaat idiomit* (‘pure idioms’), *puoli-idiomit* (‘semi-idioms’) ja *sananmukaiset idiomit* (‘literal idioms’). Puhtaat idiomit (esim. *spill the beans*) ovat täysin ei-kirjaimellisia, epäkompositionaalisia idiomeja. Puoli-idiomeissa (*foot the bill*) taas ainakin yksi osa on kirjaimellinen ja yksi epäkompositionaalinen. Sananmukaiset idiomit (*on foot*) puolestaan ovat täysin kompositionaalisia ilmauksia, ja niihin kuuluu esimerkiksi monia yleisiä sanontoja ja tervehdyksiä. Vaikka sananmukaiset idiomit eivät ole epäkompositionaalisia, voidaan ne laskea idiomeiksi niiden muiden ominaisuuksien, kuten vakiintuneen muodon, takia. (mp.)

Epäkompositionaalisuuden lisäksi idiomeihin liitetään usein *syntaktinen ja/tai leksikaalinen jähmeys* eli *kiteytyneisyys* (Nenonen 2002: 8). Idiomeilla on tietty kiinteä muoto ja rakenne, johon vaikuttavat rajoitukset eivät johdu kielijärjestelmän produktiivisista säännöistä (Häkkinen 2002: 451). Kiinteä muoto ja rakenne viittaavat siihen, että idiomit voivat esiintyä ainoastaan tietyssä sijamuodossa tai sisältää verbin, jota ei voi täysin vapaasti vaihtaa toiseen. Koska idiomit ovat jähmettyneitä ilmauksia, ei siitä tavallisesti voi myöskään vaihtaa sanajärjestystä tai poistaa sen sisältämää sanaa. Idiomiin ei voi myöskään useinkaan lisätä sanoja, eikä sen sisältämiä sanoja voi korvata toisilla sanoilla. Lisäksi idiomien kieliopillista rakennetta ei voi muuttaa. Vaikka idiomit eivät normaalisti voi muunnella, muuntelua voi tapahtua kuitenkin esimerkiksi tilanteissa, jossa halutaan vitsailla tai leikkiä sanoilla. (Baker 1992: 63.)

Moon (1998: 121–123) on kuitenkin sitä mieltä, etteivät idiomit ole tosiasiaassa täydellisesti jähmettyneitä rakenteita normaaleissakaan kielenkäyttötilanteissa. Hänen mukaansa idiomit eivät jämähdä pelkästään yhteen muotoon ja rakenteeseen, vaan niissä voi tapahtua tietynasteista variaatiota. Tällöinkin idiomeilla on kuitenkin edelleen sama ydin, joka on jähmettynyt tiettyyn muotoon. Esimerkiksi ilmaisut 1.–5. voidaan nähdä saman idiomien variantteina:

1. *have an axe to grind*
2. *have no axe to grind*
3. *with an axe to grind*
4. *without an axe to grind*
5. *with no axe to grind*

Näillä ilmaisuilla on sama jähmettynyt ydin *axe to grind*, joka kollokoi edeltävien sanojen kanssa. Samankaltaista variaatiota voi tapahtua myös kielivarianttien välillä, kuten tapauksessa *blow off steam* 'päästää höyryjä' (amerikanenglanti) ja *let off steam* (britannianenglanti), jossa idiomien sisältämä verbi vaihtelee kielivariantin mukaan. Lisäksi variaatiota voi löytyä saman kielen tai kielivariantin sisältä. Moon (mp.) on esimerkiksi huomannut amerikanenglannissa käytettävän joissakin tapauksissa ilmaisun *kick the bucket* 'kuolla' sijaan ilmaisua *kick the pail*, vaikka edeltävää idiomia pidetäänkin usein esimerkkinä täydellisesti jähmettyneestä idiomista.

Yksi idiomien ominaisuuksista on myös *konventionaalistuneisuus* (kutsutaan myös termeillä *leksikaalistuminen* tai *institutionaalistuminen*). Konventionaalistuneisuudella tarkoitetaan sitä, että ilmaus on yhteisesti käytössä kielenkäyttäjien keskuudessa tai ilmaus voidaan jotenkin tulkita esimerkiksi muodon konventioiden avulla. Konventionaalistumista pidetään kielitieteessä sosiaalisena ja psykologisena prosessina. (Nenonen 2002: 8–9.) Prosessina konventionaalistuminen tapahtuu niin, että saman kieliyhteisön jäsenet tallentavat ilmauksia ja käyttökonteksteja muistiin. Toiston kautta näihin ilmauksiin liittyvät muistijäljet vahvistuvat, mikä johtaa suosittujen ilmausten vakiintumiseen leksikossa eli kielen sanastossa. (Heinonen 2013: 17.)

Nenosen (2002: 6) mukaan muita ominaispiirteitä, joita idiomeihin usein liitetään, ovat esimerkiksi idiomien *metaforisuus*, *epämuodollinen* ja *puhekielinen* käyttö sekä *affektiivisuus* eli puhujan arvottava tai affektiivinen asenne. Yksi huomioon otettava ominaisuus on myös se,

että idiomaattisilla ilmaisuilla on usein kirjaimellinen vastine, kuten yllä käsitellyssä esimerkissä *paperitiikeri*.

2.3. Idiomien kääntäminen

Tässä luvussa käsittelen idiomien kääntämistä. Luvussa 2.3.1. tarkastelen, millaisia haasteita kääntäjä kohtaa idiomeja kääntäessään ja millaisia asioita kääntäjän pitäisi ottaa huomioon idiomien käännösprosessissa. Luvussa 2.3.2. tarkastelen, millaisia käännösstrategioita kääntäjä voi käyttää idiomeja kääntäessään. Viimeiseksi käsittelen luvussa 2.3.3. kuvallisuutta idiomien kääntämisen ekvivalenssitekijänä.

2.3.1. Idiomien kääntämisen haasteet

Idiomien kääntäminen on kääntäjälle haastavaa useasta syystä. Baker (1992: 65) toteaa, että idiomien kääntämiseen liittyy pääasiallisesti kahdenlaisia haasteita. Ensinnäkin kääntäjän pitää tunnistaa idiomi sekä ymmärtää sen päämerkitys ja mahdolliset taustalla vallitsevat lisämerkitykset oikein. Toiseksi kääntäjän pitää osata välittää nämä merkitykset kohdekielelle mahdollisimman tarkasti. (mp.)

Ingo (1990: 247) korostaa idiomien kääntämisessä juuri idiomien tunnistamista ja niiden merkitysten ymmärtämisen tärkeyttä. Hänen mukaansa idiomeja käännettäessä keskeisin asia on se, että kääntäjä selvittää itselleen, mitä kirjoittaja on pyrkinyt ilmaisemaan idiomilla. Muikku-Werner & Penttilä (2014: 373) toteavat, että kääntäjä ei välttämättä tunnista jokaista lähtötekstin idiomia. Heidän mukaansa idiomien tunnistamatta jääminen voi mahdollisesti johtaa siihen, että kääntäjä kääntää idiomien sana sanalta (toki kääntäjä saattaa kääntää idiomien sanasanaisesti, vaikka tunnistaisikin sen). Myös Baker (1992: 65–66) korostaa sitä, ettei kääntäjä aina tunnista tekstistä idiomaattista ilmausta, sillä idiomit eivät aina ole ilmeisiä. Hän tunnistaa kaksi hankalaa tapausta, jolloin kääntäjä voi ymmärtää idiomien väärin. Ensimmäinen tapaus sisältää idiomit, joilla on myös kirjaimellinen merkitys tai joiden idiomaattinen merkitys ei tule selväksi ympäröivästä kontekstista. Toinen tapaus kattaa puolestaan idiomit, joilla on ulkonäöllisesti läheinen, mutta merkitykseltään erilainen vastine kohdekielellä. Korhonen (2018: 269) lisää vielä yhden tapauksen, jossa kääntäjä voi tehdä idiomista väärän tulkinnan. Hänen mukaansa ilmauksen idiomaattisen luonteen tunnistamista voi vaikeuttaa se, ettei kohdekielellä ole mitään samanlaista tai samankaltaista kuvaa sisältävää ilmausta. Tällöin kääntäjä ei välttämättä tule ajatelleeksi, että ilmaus on idiomi eikä kirjaimellinen ilmaus. Baker (1992: 65) huomauttaa kuitenkin, että osa idiomeista on selkeitä ja helposti tunnistettavissa. Tällaisia ovat esimerkiksi totuusehtoiset tai kielioppisääntöjen vastaiset idiomit. Esimerkkejä

näistä ovat englannin kielen idiomit *rain cats and dogs* 'sataa kissoja ja koiria' ja *blow something to kingdom come* 'tuhota jokin väkivaltaisella tavalla'. Myös vertauksen kaltaiset idiomit ovat useimmiten kohtalaisen helposti tunnistettavissa, sillä niistä käy yleensä ilmi, ettei ilmausta pitäisi tulkita kirjaimellisesti. Esimerkki vertauksen kaltaisesta idiomista on englannin kielen *like a bat out of hell* 'todella nopeasti'. (mp.)

Idiomien tunnistamisen ja ymmärtämisen jälkeen seuraava askel on idiomien kääntäminen. Korhosen (2018: 266) mukaan kääntämisessä ei pidä pyrkiä rakenteellisesti läheiseen vastineeseen, vaikka kohdekieli sen sallisikin. Kääntäjän tehtävänä onkin pyrkiä nimenomaan merkityksen identtisuuteen, eli kääntäjän pitää pystyä välittämään idiomien lähtökielinen merkitys kohdekielelle niin tarkasti kuin mahdollista. Sopivan käännöksen valitseminen ei ole yksinkertaista, vaan siihen liittyy useita eri haasteita ja näkökulmia, jotka pitää ottaa huomioon. Baker (1992: 68–71) tunnistaa pääasiallisesti neljä eri haastetta, jotka liittyvät idiomien kääntämiseen:

- 1) Ensimmäinen haaste on se, ettei idiomilla välttämättä ole suoraa vastinetta kohdekielessä. Tämä voi johtua esimerkiksi siitä, että idiomit ovat kulttuurisidonnaisia, joten niitä ei voi suoraan kääntää toiselle kielelle.
- 2) Idiomilla voi olla myös samankaltainen vastine kohdekielessä, mutta sitä voidaan käyttää erilaisissa käyttöyhteydessä. Idiomilla voi esimerkiksi olla erilaiset konnotaatiot eri kielissä. Lisäksi voi olla niin, ettei idiomit ole pragmaattisesti siirrettävissä kielestä toiseen.
- 3) Idiomia saatetaan käyttää lähtötekstissä samanaikaisesti sekä kirjaimellisessa että idiomatisessa merkityksessä.
- 4) Lähtökielen ja kohdekielen idiomien käytössä voi olla eroja. Idiomien käyttö voi olla yleisempää toisessa kielessä, tai idiomeja voidaan käyttää kielten välillä eri konteksteissa. (mp.)

Vaikka idiomien kääntämiseen liittyy useita käännöshaasteita, kääntäjä selviää niistä usein käyttämällä erilaisia käännösstrategioita. Seuraavassa alaluvussa tarkastellaan syvemmin näitä idiomien käännösstrategioita.

2.3.2. Idiomien käännösstrategiat

Muikku-Werner & Penttilä (2014: 373) toteavat, että jos kääntäjä ei pysty säilyttämään lähtötekstin idiomia käännöksessä, suositellaan useimmiten idiomien tilalla käytettävien

kohdekielistä semanttista ekvivalenttia eli vastinetta tai lähintä muistuttavaa ilmaisua (ks. 2.3.3.). Kääntäjä saattaa joutua jopa jättämään idiomien kokonaan kääntämättä. Tällöin on kuitenkin huomioitava se, ettei poisjätö saisi huomattavasti vaikuttaa tekstin sanomaan ja ymmärtämiseen. Korhonen (2018: 267–268) mukailee Muikku-Wernerin & Penttilän todetessaan, että käännettäessä joudutaan usein käyttämään lähtökielen idiomeista poikkeavia ilmauksia. Syinä tähän voivat olla kontekstuaaliset, syntaktis-semanttiset tai tyylilliset syyt. Käännösvastine voi tällöin olla idiomaattinen tai ei-idiomaattinen. Myös Nida & Taber (1969: 106) toteavat, että kääntäessään kääntäjä usein sopeuttaa idiomit semanttisesti. On epätodennäköistä, muttei täysin mahdotonta, että kahdessa kielessä samantyyppisellä rakenteella olisi sama merkitys. Yleensä idiomeja joudutaan siis sopeuttamaan käännöksessä. Muutoksissa siirrytään joko 1) idiomista ei-idiomiin, 2) idiomista idiomiin tai 3) ei-idiomista idiomiin. Yleisin näistä muutoksista on idiomista siirtyminen ei-idiomiin. Käännösprosessissa ei kuitenkaan luovuta jokaisesta lähtötekstin idiomista, vaan usein kohdekielestä löytyy jokin lähes samaa tarkoittava, kontekstiin sopiva idiomi. Lisäksi kohdekielisessä tekstissä voidaan usein korvata jokin lähtötekstin ei-idiomaattinen ilmaus idiomilla. (mp.)

Idiomien käännösstrategioita on olemassa useita erilaisia ja samaa käännösstrategiaa voidaan nimittää eri yhteyksissä eri nimillä. Pohjaan tutkimukseni kuitenkin yhteen käännösstrategioiden luokitteluun eli Ingon (1990) luokitteluun. Esittelen seuraavassa Ingon (1990: 246–247) käännösstrategioiden luokittelun, jonka mukaan idiomien kääntämiseen liittyy neljä käännösstrategiaa:

- 1) Idiomi käännetään kohdekielen idiomilla.
- 2) Idiomi käännetään sananmukaisesti.
- 3) Idiomi käännetään selittävällä normaali-ilmauksella.
- 4) Normaali-ilmaus käännetään idiomilla. (mp.)

Kun käytetään näistä ensimmäistä käännösstrategiaa eli lähtökielen idiomi käännetään kohdekielen idiomilla (ns. idiomikäännös), tavoitteena on usein pyrkiä jäljittelemään lähtötekstin elävyyttä ja ekspressiivisyyttä eli ilmaisuvoimaa käännöksessä (mts. 246). Nida & Taber (1969: 106) toteavat, että idiomi käy käännösprosessissa usein läpi semanttisia muutoksia, jolloin on epätodennäköistä, että eri kielistä löytyy sekä muodoltaan että merkitykseltään samanlaisia idiomeja. Heidän mukaansa tästä on kuitenkin olemassa joitakin poikkeuksia, sillä joissakin tapauksissa eri kielistä löytyy tismalleen toisiaan vastaavia idiomeja. Myös Korhosen (2018: 266–268) mukaan kohdekielestä voi tietyissä tapauksissa

löytyä täysvastine lähtökielen idiomille, mutta usein lähtökielen idiomi joudutaan kääntämään muulla kohdekielen idiomilla tai muuta käännösstrategiaa käyttämällä. Aiemmin tämän tutkimuksen teoriataustassa (ks. 2.3.1.) on otettu esiin englanninkielinen idiomi *rain cats and dogs*, jolla on suomen kielessä samaa tarkoittava ja muodoltaan vastaava käännös 'sataa kissoja ja koiria'. Lähtö- ja kohdekielen idiomeihin liittyvää ekvivalenssia eli vastaavuutta tarkastellaan syvemmin luvussa 2.3.3.

Toinen idiomien käännösstrategioista eli sananmukainen kääntäminen tarkoittaa sitä, että idiomi käännetään tarkasti sana sanalta. Ingo (1990: 246) toteaa, että sananmukainen käännös on harvoin onnistunut käännösratkaisu. Strategialla käännökseen syntyy usein kohdekielelle vieras, ja jopa käsittämätön, ilmaus. Tällaisessa tapauksessa käännökseen pitäisikin tehdä pragmaattista merkitystä selventävä lisäys. Muikku-Werner & Penttilä (2014: 373) huomauttavat, että idiomien sananmukaista kääntämistä suositellaan yleensä vältettävän esimerkiksi erilaisten kulttuuristen sisältöjen sekä sanojen sisältämien lisämerkitysten eli konnotaatioiden ja implikaatioiden takia. Tällaisessa tilanteessa on kyse lauseketason interferenssistä, jonka seurauksena lukija ei välttämättä ymmärrä sananmukaisesti käännettyä ilmausta. (mp.) Pahimmassa tapauksessa sananmukainen käännös voi loukata lukijaa, jos ilmauksen sisältö on arkaluontoinen kohdekulttuurissa (Harmon 2021: 127). Korhonen (2018: 268) huomauttaa, että jos kohdekielessä ei ole olemassa samaan kuvaan perustuvaa idiomia kuin lähtökielessä, etenkin kokematon kääntäjä saattaa kääntää idiomien sananmukaisesti. Vaikka lukija ymmärtäisikin ilmauksen merkityksen, saattaa se aiheuttaa lukijalle tietyn vierauden tunteen.

Kolmanteen käännösstrategiaan eli selittävän normaali-ilmauksen käyttöön kannattaa turvautua ainoastaan vain, jos kääntäjä ei pysty löytämään kohdekielistä vastinetta lähtötekstin idiomille. Nidan & Taberin (1969: 106) mukaan idiomi käännetään kuitenkin useimmiten juuri ei-idiomaattisella ilmauksella. Ingo (1990: 247) toteaa, ettei selittävällä normaali-ilmauksella kääntäminen saisi kuitenkaan olla kääntäjän vakioratkaisu, sillä se vähentää käännöksen ekspressiivisyyttä. Käännösstrategian heikkous liittyykin siis pääasiassa tekstin tyyliin. Strategialla on kuitenkin etunsa semantiikan ja syntaksin kannalta, sillä se välittää lukijalle lähtötekstin idiomien sanoman ja on kieliasultaan moitteeton.

Neljättä Ingon mainitsemista käännösstrategioista, normaali-ilmauksen kääntämistä idiomilla, kutsutaan myös kompensatiostrategiaksi. Kyseessä ei varsinaisesti ole idiomien käännösstrategia, koska sen avulla ei pyritä kääntämään nimenomaan lähtötekstissä esiintyviä

idiomeja. Kyse on kuitenkin käänösstrategiasta, joka liittyy hyvin läheisesti idiomeihin, koska sen avulla pyritään tuomaan käänökseen idiomi kohtaan, jossa sellaista ei lähtötekstissä ole. Nida & Taber (1969: 106) huomauttavat, että vaikka käänösprosessissa joudutaan väistämättä usein luopumaan osasta lähtötekstin idiomeista, käänös voi myös saada niitä lisää. Tällaisen korvaamisen tavoitteena on tekstin elävöittäminen. Ingo (1990: 247) toteaa, että kompensatiostrategian käyttö on tärkeää käänöksen tyylin kannalta. Kun kääntäjä lisää käänökseen idiomeja kohtiin, joissa niitä ei lähtötekstissä esiinny, hän pyrkii pitämään yllä lähtötekstin kaltaista tyyliä. Uusien idiomien lisääminen käänökseen kompensoi käänösprosessissa menetettyjä lähtötekstin idiomeja. Harmon (2021: 130–131) toteaa, että kääntäjä käyttää kompensatiostrategiaa, kun on jo lukenut ja kääntänyt merkittävän osan koko tekstistä ja siten havainnut tarpeen kompensoida menetettyjä idiomeja (mp.). Vaikka Harmonin toteamuksesta nousee esiin olettaus, että kompensatio tapahtuisi aina tietoisesti, tapahtuu se varmasti myös tiedostamatta esimerkiksi silloin, kun kääntäjälle tulee kääntäessä luontevasti mieleen idiomaattinen käänösratkaisu tai kun kohdekielessä tietty asia ilmaistaankin normaali-ilmaisun sijaan idiomilla.

Idiomien käänösstrategioiden yleisyyttä on tutkittu esimerkiksi monissa opinnäytetöissä. Esimerkiksi Mustonen (2010: 55) on tutkinut puhtaiden ja puoli-idiomien kääntämiseen käytettyjen käänösstrategioiden määrää pro gradu -tutkielmassaan. Tutkimusaineisto on kerätty Donna Tartin englanninkielisestä romaanista *The Secret History* ja sen suomennoksesta *Jumalat juhliivat öisin*. Taulukossa 1. on havainnollistettuna, kuinka paljon mitäkin käänösstrategiaa on käytetty romaanin suomennoksessa.

Tutkimustulosten perusteella yleisin käänösstrategia puhtaille ja puoli-idiomeille on selittävällä normaali-ilmauksella kääntäminen (esimerkki käänösstrategiasta on *this rang a bell* 'se kuulostikin tutulta') (Mustonen 2010: 55, 59). Tulos käy yksiin Nidan & Taberin (1969: 106) näkemyksen kanssa siitä, että idiomi käännetään yleisimmin ei-idiomaattisella ilmauksella (mp.) Idiomilla käännettyjen idiomien (esim. *suddenly all ears* 'äkkiä pelkkänä korvana') osuus on kuitenkin myös suomennoksessa korkea, eikä se jää kovinkaan kauas yleisimmän käänösstrategian taakse. Sen sijaan sananmukaisesti käännettyjen idiomien määrässä on jo havaittavissa suurempi ero muihin käänösstrategioihin, sillä niitä löytyy koko teoksesta yhteensä vain 11 kappaletta (esim. *have to dig pretty deep* 'täytyisi kaivella aika syvältä'). (Mustonen 2010: 55, 67, 74.)

Taulukko 1. Puhtaiden idiomien ja puoli-idiomien käännösstrategiat Donna Tartin romaanissa *Jumalat juhlivat öisin* (Mustonen 2010) (n=475)

Käännösstrategia	Lukumäärä (kpl)	Prosentuaalinen osuus käännösstrategioiden kokonaismäärästä (%)
Idiomi käännetty selittävällä normaali-ilmauksella	241	51 %
Idiomi käännetty idiomilla	223	47 %
Idiomi käännetty sananmukaisesti	11	2 %
Yhteensä	475	100 %

Edellä käsiteltyjen käännösstrategioiden lisäksi Mustonen (2010: 79–80) on löytänyt romaanin suomennoksesta myös 26 normaali-ilmausta, jotka on käännetty idiomilla. Hän toteaaakin, että tämänkaltaista kompensatiostrategiaa on käytetty suomennoksessa hyvin säästeliäästi ja satunnaisesti. Strategia on kuitenkin hänen mukaansa tärkeä lähtötekstin tyylin jäljittelemisen kannalta. Esimerkkejä kompensatiostrategian käytöstä ovat *casually* 'muutta mutkitta' ja *talked too much* 'puhunut sivu suuni'. (mp.)

2.3.3. Kuvallisuus idiomien kääntämisen ekvivalenssitekijänä

Kun idiomi käännetään idiomilla, voidaan tarkastella lähtö- ja kohdekielten idiomien *ekvivalenssia* tai *vastaavuutta*. Ingon (1990: 96–97) mukaan näillä termeillä viitataan usein semanttisesti mahdollisimman tarkkaan vastinesuhteeseen. Aiheeseen liittyy myös läheisesti käsite *käännösvastine*, joka tarkoittaa vastineena toimivaa sanaa tai ilmausta. Nida & Taber (1969: 12) toteavat, että kääntäjän tulee kääntäessään pyrkiä toistamaan lähtötekstin viesti. Kääntäjä ei pysty yleensä kuitenkaan kääntämään tekstiä suoraan, vaan hänen täytyy tehdä käännökseen kieliopillisia ja leksikaalisia muutoksia. Myös Baker (1992: 5–6) huomauttaa, että vastaavuus on usein suhteellista, koska siihen vaikuttavat monet kielelliset ja kulttuuriset tekijät. Ekvivalenssia voidaan tarkastella hänen mukaansa esimerkiksi sanatasolla tai kieliopin, tekstuaalisuuden tai pragmatiikan näkökulmista. Seuraavassa ekvivalenssia tarkastellaan idiomien ja niiden kuvallisuuden näkökulmasta.

Kuvallisuus on yksi idiomien sekä muiden fraseemien kääntämiseen ja kontrastointiin liittyvä ekvivalenssitekijä (Korhonen 2018: 278). Kuvallisuuteen liittyy olennaisesti käsite *kuva*. Heinosen (2013: 12) mukaan ”kuva on kuvaus jostakin entiteetistä tai tilanteesta”. Kuvia ovat esimerkiksi *leijona*, *kaatunut maito* ja *Pekka nostaa rahaa pankkiautomaatista*. Kuvat on mahdollista tulkita joko sananmukaisesti tai niin, että ne viittaavat johonkin muuhun merkitykseen. Esimerkiksi *leijona* voidaan tulkita rohkeuden symboliksi. Heinosen (mp.) mukaan kuvaan liittyy myös käsitys *näkymästä* eli staattisesta asetelmasta tai dynaamisesta kohtauksesta, jonka muodostavat kuvan osallistujat. Langlotz (2006: 189–190) käyttää samasta asiasta termiä *literal scene*. Hänen mukaansa esimerkiksi idiomilla *grasp the nettle* ’tarttua ongelmaan’ on kirjaimellinen näkymä *agent grasps the nettle* ”tekijä tarttuu nokkoseen”.

Kuvallisuutta käsiteltäessä pitää erottaa käsitys *kuvaannollisuudesta*. Nämä kaksi konseptia eivät tarkoita samaa asiaa (Heinonen 2013: 12). Kuvaannollisuuden perustana on kuitenkin kuva, ja kuvaannollisten idiomien muunneltavuus saattaa pohjautua kuvan muunneltavuudelle (Langlotz 2006: 1992). Kuvaannollisuus käsitetään usein tietyn ilmauksen sekundäärinä, ei-kirjaimellisena merkityksenä. Esimerkiksi sana *selkärangaton* tarkoittaa kirjaimellisesti ’vailla selkärangaa’, mutta kuvaannollisessa merkityksessä ihmiset voivat olla selkärangattomia tai toimia selkärangattomasti. Tämän kuvaannollisen merkityksen taustalla on kuva tai idea ihmisestä, joka on kyvytön pitämään selkensä suorassa. Idiomaattisuutta ja kuvaannollisuutta ei pidä pitää synonyymeinä, sillä idiomi on vakiintunut ilmaus, mutta kuvaannollisuus voi olla tilapäinen ilmiö. (Heinonen 2013: 13.)

Kääntäjälle pohdittavaa aiheuttaa idiomien kuvallisuuden säilyminen käänöksessä. Korhonen (2018: 266–268) toteaa, ettei lähtökielen idiomille ole useimmiten mahdollista löytää täysvastinetta kohdekielestä. Myös Bassnett (2002: 23–24) on samaa mieltä todetessaan, ettei kääntäminen tuota yleensä täysvastaavuutta, vaan yleensä käännettävälle ilmaukselle joudutaan etsimään suunnilleen samankaltainen käänösvastine. Nida & Taber (1969: 12) painottavat myös, ettei idiomeja voida useinkaan kääntää sananmukaisesti toiselle kielelle, sillä niin tehdessä lähtökielen viesti voidaan menettää. Korhonen (2018: 266) huomauttaa kuitenkin, että joillekin idiomeille voidaan löytää 1:1-vastineita eri kielten väliltä. Nämä 1:1-vastineet vastaavat toisiaan niin kuvallisuuden osalta kuin muiltakin ominaisuuksiltaan. Kun käytössä on 1:1-vastineita, kääntäminen on kääntäjälle useimmiten vaivatonta.

Korhosen (2018: 279) mukaan kuvallisuus on tärkeä tunnuspiirre idiomeille sekä muille fraseemeille, ja sen säilyminen on merkittävässä roolissa fraseemeja käännettäessä tai muuten

kontrastoitaessa, koska kuvallisuudella on tärkeä ekspressiivinen funktio. On kuitenkin huomioitava, että on olemassa myös fraseemeja, jotka eivät perustu kielikuvaan. Kuvallisuuden voidaan ajatella siirtyvän lähtötekstistä käännökseen neljällä eri tasolla, jotka ovat seuraavat:

1. kuvan täydellinen säilyminen
2. osittaiset muutokset
3. kuvan täydellinen korvaaminen toisella
4. kuvallisuuden katoaminen.

Ensimmäisellä tasolla kyseessä on tilanne, jossa kääntäjä ei ainoastaan pyri löytämään lähtökielen idiomille idiomikäännöstä, vaan myös löytämään sille sellaisen idiomikäännöksen, joka vastaa kuvallisuuden osalta mahdollisimman läheisesti lähtökielen idiomia. Kyseessä on tällöin siis 1:1-vastine. Toisella tasolla jokin osa kohdekielen idiomista vastaa lähtökielen idiomia ja jokin osa taas poikkeaa siitä kuvallisuuden osalta eli kyseessä on osittainen vastaavuus. Kolmannella tasolla lähtökielen idiomien kuva korvataan käänöksessä kokonaan eri kuvalla. Kääntäjä voi päätyä korvaamaan kuvan täysin esimerkiksi, jos hänellä on useita mahdollisia käännösvaihtoehtoja, jotka poikkeavat toisistaan ekspressiivisyyden osalta. Viimeiseksi on myös mahdollista, että kuvallisuus katoaa käänöksessä, jos käännökseen valitaan kielikuvaan perustumaton käänнос. (Korhonen 2018: 279.)

3. Materiaali ja metodi

Tässä luvussa esittelen tutkimukseni aineiston sekä tutkimusmetodin. Luvussa 3.1. esittelen aineistoksi valitsemani romaanin sekä perustelen, miksi valitsin juuri kyseisen romaanin tutkimusaineistoksi. Luku 3.2. sisältää puolestaan yksityiskohtaisen kuvauksen käyttämästäni tutkimusmenetelmästä.

3.1. Aineisto

Kerään tutkimusaineistoni irlantilaisen kirjailijan Colm Tóibínin romaanista *Brooklyn* (ensimmäinen painos 2009, käyttämäni painos 2015) sekä sen suomenkielisestä käännöksestä (2011, kääntäjä Kaijamari Sivill). Tutkimusaineisto koostuu sekä englanninkielisestä lähtöteoksesta että sen suomennoksesta löytämistäni idiomeista. Kerään idiomit noin puolen romaanin kattavasta otoksesta, josta toivon saavani kattavan käsityksen suomennoksen kääntäjän käyttämistä käännösstrategioista. *Brooklynin* englanninkielinen painos on pituudeltaan yhteensä 252 sivua ja suomennos 313 sivua. Sivumääräisesti tarkastelen lähtöteosta siis sivulle 131 asti, mikä vastaa suomennoksen 165 ensimmäistä sivua. Mielestäni tämän pituinen otos riittää antamaan kattavan kuvan siitä, missä suhteessa kääntäjä on käyttänyt eri käännösstrategioita suomentaessaan romaania. Lisäksi uskon, että kyseisestä otoksesta löytyy tarpeeksi analysoitavaa ottaen huomioon maisterintutkielman pituus ja kattavuus.

Kirjailija Colm Tóibín syntyi Enniscorthyssa, Wexfordin kreivikunnassa, Irlannissa vuonna 1955. Hän on ammatiltaan toimittaja, kriitikko ja kirjailija. Kolme hänen teoksistaan, *The Blackwater Lightship* (1999), *The Master* (2004) ja *The Testament of Mary* (2012), on ollut ehdokkaana arvostetun brittiläisen Booker-palkinnon saajaksi. *Brooklyn* on Colm Tóibínin kuudes romaani, ja se valittiin julkaisuvuotenaan vuoden romaanin Costa-palkinnon voittajaksi. (Colm Tóibín.com 2021.) Suomen kielelle teoksen on kääntänyt kääntäjä Kaijamari Sivill, joka on palkittu kääntäjien valtionpalkinnolla vuonna 2011 ja Mikael Agricola -palkinnolla vuonna 2005 (Kirjasampo 2021).

Brooklyn on fiktiivinen tarina irlantilaisen nuoren naisen, Eilis Lacey, muutosta Amerikkaan 1950-luvulla. Eilis lähtee Irlannista Amerikkaan työpaikan sekä paremman elämän toivossa, ja hän pääseekin työskentelemään siellä tavaratalon myyjänä. Vaikka Eilis yrittää sopeutua uuteen maahan, hän ikävöi kotiaan ja perhettään Irlannissa. Koti-ikävä alkaa kuitenkin hellittää, kun Eilis tapaa pian tanssiaisissa Tonyn ja rakastuu tähän. Juuri kun Eilis alkaa sopeutua

Amerikkaan, hän saa suruviestin Irlannista. Eilis joutuu palaamaan kotiinsa Irlantiin ja pohtimaan, mitä elämältään oikein haluaa. (Tammi 2021.)

Mielestäni *Brooklyn* sopii hyvin tutkimukseni tutkimusaineistoksi, sillä teoksen kieli on selkeää ja suhteellisen kirjakielistä, vaikkakin siinä näkyy myös kirjailijan irlantilainen tausta. Kirjailija on lisäksi pyrkinyt elävöittämään ja kuvittamaan kieltä esimerkiksi runsaan idiomien käytön avulla. Kirjan suomennos on myös hyvin uskollinen lähtöteoksen tyyliin, joten on mielenkiintoista tutkia, onko lähtö- ja kohdekielisten kirjojen välillä eroja. Mielestäni tässä kirjassa idiomit ovat myös kohtalaisen helposti tunnistettavissa, mikä on eduksi aineiston keräämisessä. Romaani ei kuitenkaan poikkea millään erityisellä tavalla muista romaaneista idiomien suhteen, joten voisin yhtä hyvin valita aineistoksi minkä tahansa muun teoksen. Haluan kuitenkin tarkastella kyseistä romaania oman kiinnostukseni vuoksi ja siksi, että tiedän sen sisältävän paljon idiomeja.

3.2. Metodi

Tutkimukseni tavoitteena on tutkia idiomien käännösstrategioita Colm Tóibínin romaanissa *Brooklyn*. Tutkimusaineistoni koostuu idiomeista, jotka kerään romaanista ja sen suomennoksesta. Olen kiinnostunut tutkimuksessani siitä, onko romaanin kääntäjä pystynyt säilyttämään alkuperäisen tekstin, eli lähtötekstin, idiomit teoksen suomennoksessa kääntämällä ne jollakin suomen kielen idiomilla vai käyttänyt jotakin muuta käännösstrategiaa idiomien suomentamisessa. Lisäksi aion ottaa selvää siitä, onko kääntäjä käyttänyt kääntäessään kompensatiostrategiaa eli kääntänyt jonkin lähtötekstissä olevan ei-idiomaattisen normaali-ilmaisun idiomilla. Olen myös kiinnostunut siitä, vastaako idiomikäännös lähtötekstin idiomia kuvallisuuden tason osalta.

Tutkimukseni tutkimuskysymykset ovat seuraavat:

1. Millaisia käännösstrategioita kääntäjä on käyttänyt idiomeja suomentaessaan?
2. Onko lähtötekstin idiomien kuvallisuus siirtynyt käännökseen tapauksissa, joissa idiomi on käännetty idiomilla?

Tutkimukseni on pääosittain kvalitatiivinen ja kontrastiivinen, sillä tutkin käännösstrategioita ilmiönä ja vertaan lähtö- ja kohdetekstejä toisiinsa. Tutkimuksessani on kuitenkin myös kvantitatiivisia piirteitä, sillä tulen esimerkiksi laskemaan, miten usein kääntäjä on käyttänyt eri käännösstrategioita kääntäessään teoksen kohdekielelle ja kuinka monta kertaa kuvallisuuden säilymisen eri tasot esiintyvät idiomikäännöksissä.

Aloitin tutkimukseni antamalla idiomin käsitteelle tarkan määritelmän sekä määrittelemällä, mitä ominaisuuksia painotan idiomeja kerätessäni (ks. luku 3.3. Tutkimuksen idiomin määritelmä). Teen tämän siksi, että voin rajata tarkemmin, millaisia ilmaisuja lähtö- ja kohdeteksteistä. Tarkoitukseni on ensin lukea lähtöteksti ja poimia siitä samalla idiomit käyttämäni idiomin määritelmän perusteella. Apunani aineiston keräämisessä käytän internetiä sekä eri (idiomi)sanakirjoja. Taulukoin löytämäni idiomit talteen Exceliin. Kirjaan Exceliin ylös sekä idiomin sisältävän virkkeen että sen sivun numeron, jolta virke kirjasta löytyy. Teen tämän siitä syystä, että idiomeja tulkitessa on tärkeää huomioida niiden esiintymisympäristö. Lisäksi sivumerkinnän avulla löydän idiomit tarvittaessa helposti uudestaan teoksesta.

Lähtötekstin luettuani siirryn lukemaan teoksesta tehdyn suomennoksen. Tarkoitukseni on tässä vaiheessa tarkastella, miten englanninkieliset idiomit on käännetty suomen kielelle. Poimin nämä käännökset Excel-tiedostoon kontekstissaan ja sivunumeroineen. Lisäksi minun on suomenkielistä käännöstä lukiessani huomioitava se, että suomennoksessa voi esiintyä idiomeja sellaisissa kohdissa, joissa lähtötekstissä ei ole idiomia. Tällaisissa tapauksissa on kyse kompensatiostrategiasta. Näissä tapauksissa poimin suomenkielisen idiomin ja tarkistan lähtötekstistä, miten suomennoksen idiomi on alun perin englannin kielellä ilmaistu. Lisään myös nämä tapaukset talteen Excel-tiedostoon. Teoksessa käytetyt käänносstrategiat on listattu tämän tutkimuksen liitteisiin.

Analyysiluvussa (luku 4) luokittelen idiomit sen mukaan, mitä käänносstrategiaa niiden suomentamisessa on käytetty. Luokittelussa seuraan Ingon (1990) idiomien käänносstrategioiden luokittelua eli jaan idiomit neljän käänносstrategian mukaan; idiomi käännetään kohdekielen idiomilla, idiomi käännetään sananmukaisesti, idiomi käännetään selittävällä normaali-ilmauksella ja normaali-ilmaus käännetään idiomilla (ks. luku 2.3.2.). Analyysissä pohdin kääntäjän käyttämää käänносstrategiaa sekä teen aiheeseen liittyen mahdollisesti muita havaintoja.

Käänносstrategioiden lisäksi olen kiinnostunut siitä, säilyykö idiomin kuvallisuus idiomikäänöksissä eli niissä tapauksissa, joissa idiomi on käännetty idiomilla. Tarkastelenkin analyysiluvussa sitä, onko lähtötekstin idiomilla ja sen idiomikäänöksellä sama vai eri kuva. Toisin sanoen tämän voisi ajatella niin, että tarkastelen sitä, onko lähtö- ja kohdekielen idiomeilla yhteisiä, toisiaan kuvallisuuden osalta vastaavia elementtejä. Analyysissä tukeudun Korhosen (2018, ks. luku 2.3.3.) jaotteluun kuvallisuuden säilymisen tasoista käänöksessä tai

muussa kieliä kontrastoivassa prosessissa. Käytän tässä kohtaa kuitenkin hieman mukailtua ja yksinkertaistettua jaottelua Korhosen jaottelusta. Koen, että kuvallisuuden katoamisen analysoiminen toisi jo muutenkin monimutkaiseen ja subjektiiviseen analyysiin edelleen yhden hankaloittavan elementin lisää, joten jätän sen kokonaan analysoimatta. Kategorisoin siis analyysissa idiomit ja niiden käännökset kolmeen ryhmään: 1) sama kuva, 2) osittain sama kuva sekä 3) eri kuva. Samanlaista kolmitasoista jaottelua on käyttänyt esimerkiksi Mustonen (2010) pro gradu -tutkielmassaan. Hänen mukaansa esimerkkejä ensimmäisestä ryhmästä ovat *rub salt in my wounds* ja *hieroa suolaa haavoihini*, toisesta ryhmästä *on the warpath* ja *sotajalalla* sekä kolmannesta ryhmästä *piece of cake* ja *helppo nakki* (mts. 67–69).

3.3. Tutkimuksen idiomien määritelmä

Tutkimuksessa käyttämäni idiomien määritelmä pohjautuu teorialuvussa esille tulleisiin idiomien määritelmiin sekä idiomien ominaispiirteisiin. Pohjaan käyttämäni määritelmän erityisesti Nenosen (2002) idiomien määritelmään (ks. luku 2.2.). Tutkimuksessa idiomeiksi lasketaan kaikki lausekkeenlaajuiset yksiköt, jotka täyttävät määritelmän. Koska idiomit voidaan määritellä monella eri tavalla, ja niihin liitetään hyvin erilaisia ominaispiirteitä, teen aineistonkeruuta varten oman yksinkertaistukseni idiomien määritelmästä. Tutkimuksessani idiomien kriteereinä ovat seuraavat ominaispiirteet, jotka pohjautuvat Nenosen (2002) idiomien määritelmään:

- 1) Idiomit koostuu kahdesta tai useammasta sanasta. Idiomeiksi lasketaan myös idiomaattisessa merkityksessä käytettävät yhdyssanat riippumatta siitä, ovatko yhdyssanan osat yhteen tai erikseen kirjoitettuja tai liitetty toisiinsa yhdysmerkillä.
- 2) Idiomit ovat yleensä ainakin osittain epäkompositionaalisia, eli sen kokonaismerkitystä ei voi päätellä sen yksittäisistä osista.
- 3) Idiomit ovat syntaktisesti ja/tai leksikaalisesti jähmettynyt ilmaus, eli sillä on tietty rakenne ja muoto.
- 4) Idiomit ovat konventionaalistuneet, eli se on yleisesti kielenkäyttäjien käytössä oleva ilmaus.

Tutkimuksessani en laske idiomeiksi fraasi- ja partikkeliverbejä, kuten esimerkiksi Makkai ((1972), ks. luku 2.2.2.) tekee. Vaikka nämä verbiyhdistelmät ovat vakiintuneita ja useimmiten idiomaattisia, osa tutkijoista laskee fraasi- ja partikkeliverbit idiomeiksi ja osa ei. Esimerkiksi Heinonen (2013: 8) laskee fraasi- ja partikkeliverbit omiksi idiomeista erillisiksi rakenteiksi, joiden voidaan ajatella kuuluvan lausekkeenlaajuisiin yksiköihin idiomien ohella. Myös

Mäntylä (2004: 46) huomauttaa, että fraasi- ja partikkeliverbit nähdään yleensä omana kategorianaan, vaikka niissä voikin esiintyä idiomien kaltaista epäkompositionaalisuutta. Perustelen fraasi- ja partikkeliverbien laskemisen idiomeista erilliseksi kategoriaksi myös seuraavilla syillä:

- a) Perinteiset idiomisanakirjat eivät tyypillisesti sisällä fraasi- ja partikkeliverbejä (esim. Mäntylä (2004) on tarkastellut fraasi- ja partikkeliverbien esiintymistä idiomisanakirjoissa).
- b) Suomen kielessä ei ole käytössä vastaavaa verbi + partikkeli -rakennetta (Sjöholm 1994: 192). Fraasiverbien kerääminen tulisi todennäköisesti vaikuttamaan tutkimustuloksiin, sillä näissä tapauksissa voidaan olettaa, että suomenkielisessä tekstissä rakenne pitää lähes aina kääntää ei-idiomaattisesti fraasi- ja partikkeliverbien puuttuessa, ellei ilmaukselle löydy lähtökielen ilmaisusta poikkeavaa idiomivastinetta.
- c) Fraasi- ja partikkeliverbit ovat hyvin yleisiä rakenteita englannin kielessä, joten niiden sisällyttäminen tutkimusaineistoon tekisi todennäköisesti aineistosta liian laajan maisterintutkielmaan.

Fraasi- ja partikkeliverbejä lukuun ottamatta kohdissa 1)–4) luetellut kriteerit täyttävät ilmaukset lasketaan siis tässä tutkimuksessa idiomeiksi ja hyväksytään siten mukaan analysoitavaan tutkimusaineistoon. Aineistoa kerätessäni tarkastelen epäselvissä tapauksissa ilmauksen epäkompositionaalisuutta päättääkseni, onko kyseessä idiomi vai ei. En kuitenkaan pidä kyseistä ominaisuutta idiomien ehdottomana vaatimuksena, vaikka moni tutkija sitä vaatiikin. Kuten teoriataustassa on tullut ilmi, osa tutkijoista on eri mieltä siitä, että idiomit olisivat aina epäkompositionaalisia. Esimerkiksi Fernando (1996: 35–37, ks. luku 2.2.2.) toteaa, että on olemassa (epä)kompositionaalisuuden suhteen kolmenlaisia idiomityyppejä: puhtaita idiomeja, puoli-idiomeja sekä sananmukaisia idiomeja. Näistä ainoastaan ensimmäiset ovat luonteeltaan täysin epäkompositionaalisia. Puoli-idiomit ovat puolestaan sekä osittain epäkompositionaalisia että osittain kompositionaalisia, ja sananmukaiset idiomit taas ovat luonteeltaan täysin kompositionaalisia.

4. Analyysi

Tässä luvussa analysoin tutkimukseni tutkimusaineiston eli romaanista *Brooklyn* keräämäni idiomit ja niiden suomennokset. Ensimmäiseksi esittelen luvussa 4.1. aineistonkeruusta saamani kvantitatiivisen tiedon eli idiomien kokonaismäärän sekä eri käänösstrategioiden esiintyvyyden lähtöteoksessa ja suomennoksessa. Tämän jälkeen luku jakautuu vielä kuuteen muuhun alalukuun (4.2.–4.7.) idiomien kääntämisessä käytettyjen käänösstrategioiden perusteella. Tarkastelen näissä alaluvuissa jokaista yksittäistä käänösstrategiaa ja havainnollistan niitä romaanista valitsemieni esimerkkitapausten avulla. Esimerkkien kirjoitusasu vastaa lähtö- ja kohdekielisten teosten kirjoitusasua esimerkiksi välimerkkien käytön osalta. Lisäksi tarkastelen analyysissä idiomien kuvallisuuden säilymisen tasoa niissä tapauksissa, joissa lähtötekstin idiomi on käännetty suomennoksessa idiomilla.

4.1. Idiomien käänösstrategiat

Idiomien kerääminen romaanista oli haastava ja pitkäkestoinen prosessi, sillä jotkin ilmaukset eivät olleet selvästi heti tunnistettavissa ja luokiteltavissa idiomaattisiksi. Lisäksi aineistossa esiintyi paljon muitakin metaforisia ilmaisuja, mikä vaikeutti osaltaan aineiston keräämistä. Epävarmoissa tapauksissa olen tarkastellut lähemmin ilmauksen epäkompositionaalisuutta eli sitä, voidaanko ilmauksen kokonaismerkitys päätellä sen erillisistä osista. En ole kuitenkaan varsinaisesti vaatinut epäkompositionaalisuutta tässä tutkimuksessa, sillä se olisi ollut jälleen yksi aineistonkeruuta hankaloittava tekijä. Toisena tärkeänä kriteerinä aineistonkeruussa pidin idiomien konventionaalisuutta eli vakiintuneisuutta. Tavoitteenani oli laskea idiomeiksi vain konventionaalistuneet idiomit. Konventionaalisuus osoittautui kuitenkin epävarmuustekijäksi, sillä joissakin tapauksissa oli hankalaa määritellä, onko ilmaus vakiintunut vai ei. Tästä syystä olen tutkimusaineistoa kerätessäni pyrkinyt varmistamaan sen, että jokainen aineistoon hyväksymäni ilmaus on määritelty idiomiksi vähintään yhdessä sanakirjassa. Kaikkia aineistoon hyväksytyjä ilmauksia ei kuitenkaan ole löytynyt sanakirjoista, mutta olen ottanut ne mukaan tutkimukseen, koska ne ovat tarkasteluni perusteella täyttäneet idiomien määritelmän.

Aineiston analyysissä haastetta aiheutti puolestaan kääntäjän käyttämän käänösstrategian tunnistaminen. Joissakin tapauksissa kategorisointi käänösstrategian mukaan oli hankalaa sen takia, että jotkin suomennokset olisivat mielestäni sopineet useampaankin kategoriaan kuin vain yhteen. Kategorisoin suomennokset loppujen lopuksi kuitenkin aina yhden käänösstrategian perusteella. Jos suomennoksessa oli havaittavissa idiomaattisuutta, mutta

kyseessä oli myös sananmukainen käännös, olen laskenut ilmaisun mukaan pelkästään idiomikäännöksiin enkä enää uudelleen sananmukaisiin käännöksiin. Ei-idiomaattiset sanatarkat käännökset olen puolestaan laskenut ainoastaan sananmukaisiin käännöksiin, enkä enää uudelleen selittäviin normaali-ilmauksiin.

Aineistonkeruun tulokset on esitetty taulukossa 2. Aineistosta löytyy tapauksia jokaisesta Ingon (1990) esittämästä idiomien käännösstrategiasta: idiomi on käännetty idiomilla, sananmukaisesti tai selittävällä normaali-ilmauksella. Aineistonkeruun perusteella lähtöteos sisältää yhteensä 389 idiomia (ks. liitteet). Suomentuksessa näistä 169 (43 % käännösstrategioiden kokonaismäärästä) on käännetty idiomilla. Idiomi on käännetty suomentuksessa selittävällä normaali-ilmauksella yhteensä 202 kertaa (52 % käännösstrategioiden kokonaismäärästä). Sananmukaisia käännöksiä suomentuksessa on neljä kappaletta (1 % käännösstrategioiden kokonaismäärästä). Tulokset ovat samankaltaisia kuin Mustosen (2010, ks. 2.3.2.) tutkimustulokset, sillä myös hänen tutkimuksessaan selittävällä normaali-ilmauksella kääntäminen on yleisin ja idiomilla kääntäminen toiseksi yleisin käännösstrategia. Sananmukainen kääntäminen on puolestaan hyvin harvinainen käännösstrategia myös hänen analysoimansa romaanin suomentuksessa. Näiden kolmen Ingon (1990) mainitseman idiomien käännösstrategian lisäksi tutkimusaineistostani löytyy neljätoista tapausta (4 % käännösstrategioiden kokonaismäärästä), joissa kääntäjä on jättänyt suomentuksesta kokonaan pois käännöksen sellaisesta kohtaa, jossa lähtöteoksessa esiintyy idiomi.

Taulukko 2. Idiomien käännösstrategiat romaanin *Brooklyn* suomentuksessa (n=389)

Käännösstrategia	Lukumäärä (kpl)	Prosentuaalinen osuus käännösstrategioiden kokonaismäärästä (%)
Idiomi käännetty idiomilla	169	43
Idiomi käännetty selittävällä normaali-ilmauksella	202	52
Idiomi käännetty sananmukaisesti	4	1
Poisto	14	4
Yhteensä	389	100 %

Varsinaisesti idiomien kääntämiseen liittyvien käänösstrategioiden lisäksi kääntäjä on hyödyntänyt suomennoksessa kompensatiostrategiaa eli kääntänyt normaali-ilmauksia idiomilla (ks. taulukko 3.). Suomennoksessa on käännetty normaali-ilmaus idiomilla yhteensä 100 kertaa (96 % kompensatiostrategioiden kokonaismäärästä). Määrä on lähes nelinkertainen verrattuna Mustosen (2010) tutkimustulokseen. Mustosen tutkimusaineistossa käänösstrategian käyttö on siis melko satunnaista ja vähäistä, mutta tämän tutkimuksen aineistossa se on kohtalaisen yleistä. Lisäksi kääntäjä on käyttänyt romaanin *Brooklyn* suomennoksessa toistakin tapaa, jolla voidaan kompensoida käänöksissä häviäviä idiomeja. Kääntäjä on nimittäin lisännyt suomennokseen neljä idiomia (4 % kompensatiostrategioiden kokonaismäärästä) sellaisiin kohtiin, joille ei ole vastinetta lähtötekstissä. Kompensatiostrategioiden käytön kokonaismäärä on siis aineistossa 104 esiintymää. Tämä on suhteellisen korkea määrä ottaen huomioon sen, että suomennoksesta on kadonnut 218 idiomia, sillä ne on käännetty jotenkin muuten kuin kohdekielisellä idiomilla. Kääntäjä on kuitenkin pystynyt kompensoimaan näistä kadonneista idiomeista lähes puolet. Idiomien kokonaismäärä suomennoksessa on 273 kappaletta. Kokonaismäärän saa laskettua, kun laskee yhteen idiomeilla käännettyjen idiomien määrän, idiomeilla käännettyjen normaali-ilmausten määrän sekä lisäysten määrän. Idiomien kokonaismäärä suomennoksessa poikkeaa lähtötekstin idiomien kokonaismäärästä (389 kpl) vain 116 idiomilla.

Taulukko 3. Kompensatiostrategiat romaanin *Brooklyn* suomennoksessa (n=104)

Kompensatiostrategia	Lukumäärä (kpl)	Prosentuaalinen osuus kompensatiostrategioiden kokonaismäärästä (%)
Normaali-ilmaus käännetty idiomilla	100	96
Lisäys	4	4
Yhteensä	104	100 %

4.2. Idiomi käännetään idiomilla

Tämän tutkimuksen teoriataustassa tuli esiin näkemys, että idiomien kääntämistä idiomilla pidetään kääntämisessä ihanteena. Kääntäjän pitäisikin tämän ihanteen takia pyrkiä aina kääntämään lähtökielen idiomi kohdekielen idiomilla. (Ingo 1990: 246.) Kyseinen käänösstrategia onkin tutkimukseni tulosten perusteella toiseksi yleisin romaanin *Brooklyn* suomennoksessa käytetyistä käänösstrategioista. Käänösstrategiaa on käytetty

suomennoksessa peräti 169 kertaa. Voidaan olettaa, että kääntäjä on suosinut käännösstrategian käyttöä erityisesti sen tuoman ekspressiivisyyden ja tekstin elävöittämisen takia sekä lähtötekstin tyylin mukailemisen takia.

Tutkimusaineistosta huomaa sen, että lähtötekstin ja suomennoksen idiomien väliltä löytyy eroja siinä, miten tarkasti englanninkielinen idiomi ja sen käännös vastaavat toisiaan kuvallisuuden osalta (taulukko 4.). Jotkin suomennoksen idiomeista ovat kuvallisuuden osalta todella lähellä niitä vastaavia lähtötekstin idiomeja. Tällaisia tapauksia esiintyy aineistossa 51 kappaletta (30 % idiomilla käännettyjen idiomien määrästä). Aineistosta löytyy myös 66 tapausta (39 % idiomilla käännettyjen idiomien määrästä), joissa lähtö- ja kohdekielen idiomit vastaavat toisiaan joiltain osin. Osassa tapauksista kohdekielen idiomi puolestaan poikkeaa täysin lähtökielen idiomista. Tällaisia tapauksia on aineistossa yhteensä 52 kappaletta (31 % idiomilla käännettyjen idiomien määrästä). Käsittelen luvuissa 4.2.1.–4.2.3. tarkemmin aineistossa esiintyviä tapauksia, joissa idiomi on käännetty idiomilla. Luvut on jaoteltu sen mukaan, millä tasolla idiomien kuvallisuus on siirtynyt lähtötekstistä suomennokseen.

Taulukko 4. Kuvallisuus romaanin *Brooklyn* lähtötekstissä ja suomennoksessa (n=169)

Kuvallisuus	Lukumäärä (kpl)	Prosentuaalinen osuus idiomilla käännettyjen idiomien määrästä (%)
Sama kuva	51	30
Osittain sama kuva	66	39
Eri kuva	52	31
Yhteensä	169	100 %

4.2.1. Sama kuva

Aineistossa esiintyy yhteensä 51 tapausta, joissa lähtötekstin ja suomennoksen idiomit vastaavat toisiaan täysin kuvallisuuden osalta. Enemmistö suomennoksessa esiintyvistä idiomeista on sananmukaisia käännöksiä englanninkielisistä idiomeista. Olen kuitenkin luokitellut tähän kategoriaan myös joitakin sellaisia tapauksia, joissa suomennoksen idiomeissa on tapahtunut pieniä muutoksia esimerkiksi rakenteen osalta verrattuna lähtötekstin idiomeihin. Näissäkin tapauksissa suomennoksessa esiintyvän idiomien kuva vastaa kuitenkin lähtöteoksen idiomien kuvaa.

Aineiston perusteella on mielenkiintoista huomata, että niinkin monelle englanninkieliselle idiomille löytyy suomen kielestä täysin vastaava idiomiksi. Luvussa 2.3.2. otettiin esiin Nidan & Taberin (1969: 106) toteamus siitä, että idiomiksi käy käännösprosessissa usein läpi semanttisia muutoksia, jolloin on epätodennäköistä, että eri kielistä löytyy muodoltaan ja merkitykseltään samanlaisia idiomeja. Tämän tutkimuksen tulosten perusteella sekä englannin että suomen kielissä on kuitenkin toisiaan vastaavia ja sananmukaisia käännöksiä. Sananmukaisen idiomikäännöksen olemassa oleminen on kääntäjälle ihannetapaus, ja kääntäjän kannattaakin hyödyntää tällaista käännöstä aina, kun se on mahdollista.

Sananmukaisia ja saman kuvan omaavia englannin- ja suomenkielisiä idiomivastineita lähtöteoksessa ja sen suomennoksessa ovat esimerkiksi (1)–(5):

- (1) ”And I’m trying to teach this young lady,” she said to a customer whom she seemed to value *above all* the rest, a woman with a fresh perm in her hair whom Eilis had never seen before. (s. 10)

”Ja minä yritän opettaa tätä nuorta neitiä”, hän sanoi asiakkaalle, jota näytti arvostavan *yli kaiken*, naiselle jolla oli tukassaan permanentti ja jota Eilis ei ollut nähnyt koskaan ennen. (s. 16)

- (2) Jim Farrell was standing at the bar *holding a place* for George. (s. 18–19)

Jim Farrell seisokeli tiskin ääressä *pitämässä paikkaa* Georgelle. (s. 26)

- (3) Just drink water, nothing else, no solids. It’ll *do wonders* for your figure. (s. 46)

Juo pelkkää vettä, ei muuta, ei mitään kiinteää. Se *tekee ihmeitä* linjoille. (s. 59)

- (4) She was *bathed in sweat*. (s. 53)

Hän *kylpi hiessä*. (s. 69)

- (5) As long as the guy in charge is not Norwegian – and in a college that’s unlikely – then I can *pull strings* most places. (s. 75)

Kunhan asioista ei päätä kukaan norjalainen – ja opistoissa se on epätodennäköistä – niin useimmissa paikoissa minä voin vähän *vedellä naruista*. (s. 96)

Esimerkeissä (1)–(5) idiomit vastaavat toisiaan täysin niin kuvallisuuden kuin merkityksenkin osalta. Eroavaisuuksia esiintyy ainoastaan kielten rakenteissa, sillä esimerkiksi sijamuodot ilmaistaan suomen kielessä sijapäätteellä, ja englannin kielessä niitä voidaan ilmaista monin tavoin, kuten prepositiorakenteella (ks. esim. (4)). Toinen mahdollinen suomennos kohdassa

(1) olisi ilmaisu 'ennen muuta' (Kari 1993: 229). Kääntäjä on kuitenkin pysytellyt tässä tapauksessa uskollisena lähtökielen idiomille. Idiomit esimerkissä (2) viittaavat istumapaikan varaamiseen (mts. 144). Idiomit esimerkissä (3) tarkoittavat, että jollakin on suotuista vaikutus johonkin (Ayto 2010: 387). Esimerkin (4) idiomien merkitys on 'hyvin hikinen' (Merriam-Webster 2022, s.v. *Bathed in sweat*). Viimeisen esimerkin (5) idiomit tarkoittavat, että henkilö käyttää vaikutusvaltaansa tai yhteyksiään hyödyn saamiseksi epävirallisesti (Ayto 2010: 277).

Kuvallisuudeltaan samanlaisia, mutta rakenteeltaan hieman toisistaan poikkeavia, idiomivastineita ovat esimerkiksi idiomit ja niiden käännökset kohdissa (6)–(10):

(6) "I hear you *have* no job at all but *a great head for figures*." (s. 5)

"Olen kuullut että sinulla *on hyvä numeropää* mutta ei työpaikkaa." (s. 10)

(7) A number of dancers moved into the centre of the hall and now became *the focus of attention* as they managed a set of intricate movements with immense confidence and speed. (s. 129)

Muutama tanssija siirtyi keskelle salia ja heistä tuli kaikkien *huomion keskipiste* kun he tekivät taidokkaita askelkuvioita tavattoman varmasti ja nopeasti. (s. 163)

(8) Twice a year Rose went to Dublin for the sales, coming back each January with a new coat and costume and each August with a new dress and new cardigans and skirts and blouses, which were often chosen because Rose did not think they would *go out of fashion*, and then put away until the following year. (s. 10)

Kahdesti vuodessa Rose kävi Dublinissa alennusmyynneissä, ja aina tammikuussa hän osti uuden ulsterin ja jakkupuvun ja elokuussa uuden leningin, uusia villatakkeja, hameita ja paitapuseroita, jotka hän usein valitsi sillä perusteella etteivät ne *menisi heti muodista* ja päätyisi kaapin pohjalle jo seuraavana vuonna. (s. 17)

(9) I don't think either of us needs *to lose a night's sleep over them*. (s. 99)

Minun mielestäni meidän ei kummankaan tarvitse *menettää yöunia* heidän takiaan.

(s. 127)

(10) He told Rose she could stay on the boat until half an hour before it was due to sail, when he would locate her, accompany her back and then find someone *to keep an eye on* her sister for the crossing to Liverpool. (s. 32)

Ja Rose sai luvan jäädä laivaan kunhan poistuisi puolta tuntia ennen kuin sen oli määrä lähteä, silloin lipuntarkastaja tulisi hakemaan Rosen, saattaisi hänet maihin ja etsisi jonkun, joka pitäisi hänen siskoaan silmällä Liverpooliin asti. (s. 43)

Näissäkin tapauksissa erot ovat loppujen lopuksi hyvin pieniä. Esimerkeissä (6) ja (7) sanojen järjestys on hieman erilainen englannin ja suomen välillä, sillä sama asia ilmaistaan rakenteellisesti eri tavalla näissä kielissä. Kohdassa (6) englanninkielinen idiomilla ilmaistaan transitiivirakenteella ja suomen kielessä yhdyssanalla. Idiomeilla viitataan siihen, että henkilö osaa laskea hyvin (Ammer 2013: 201). Kohdassa (7) molemmissa kielissä on kyse genetiivirakenteesta, joka kuitenkin muotoillaan eri tavalla englannin ja suomen kielissä. Idiomeilla viitataan henkilöön tai asiaan, jonka kaikki muut huomaavat tai jota kaikki katsovat (Merriam-Webster 2022, s.v. *The center of attention*). Lasken esimerkin (8) mukaan samakuvaisiin käännöksiin, sillä vaikka englanninkielisen idiomilla *go out of fashion* sananmukainen käänös onkin 'meni ulos muodista', ei ulos-sanalla poisjätto vaikuta merkittävästi suomenkielisen idiomilla kuvallisuuteen. Idiomien merkitys on 'tulla epämuodikkaaksi' (Ammer 2013: 185). Esimerkissä (9) ainut ero idiomien välillä on englannin kielen genetiivirakenne *night's sleep* 'yön uni' ja suomen kielen yhdyssana *yöunia*. Kuvallisuus on kuitenkin näidenkin idiomien osalta sama. Idiomien merkitys on 'olla huolissaan jostakin' (Cambridge Dictionary 2022, s.v. *Lose sleep over/about sth*). Kohdan (10) idiomeilla on yhteiset osat *keep* 'pitää' ja *eye* 'silmä'. Idiomit eroavat toisistaan rakenteellisesti: englanninkielinen idiomilla olisi suomeksi sananmukaisesti kääntäen 'pitää (yksi) silmä jossakin/jonkin päällä'. Idiomien merkitys on 'seurata/tarkkailla' (Kari 1993: 144).

4.2.2. Osittain sama kuva

Tutkimusaineistosta löytyy myös 66 idiomia, joiden englannin- ja suomenkieliset vastineet eivät vastaa toisiaan täysin, mutta niillä on kuitenkin ainakin yksi tismalleen sama tai lähes sama kuvallinen osa. Tämänkaltaiset idiomit muodostavat enemmistön kaikista aineistonkeruussa löytyneistä tapauksista, joissa idiomilla on käännetty idiomilla. Tulos on mielenkiintoinen siksi, että vaikka englannin ja suomen kielet eroavat paljon toisistaan, niistä on löydettävissä monia osittain samankaltaisia idioimeja. Kääntäjän ei siis tarvitse aina kääntää lähtökielen idiomilla täysin siitä poikkeavalla kohdekielen idiomilla.

Esimerkkejä tämänkaltaisista idiomivastineista ovat (11)–(16):

(11) "We'll get a name for being *wallflowers*," Nancy said. (s. 17)

”Meitä ruvetaan pian sanomaan *seinäruusuiksi*”, Nancy sanoi. (s. 25)

- (12) In the ladies' she told Nancy to do nothing, just to wait, and they would go back out when the next dance was *in full swing*. (s. 18)

Naistenhuoneessa hän neuvoi Nancya olemaan tekemättä mitään, odottamaan vain, ja he menisivät takaisin saliin sitten kun seuraava tanssi olisi *täydessä vauhdissa*. (s. 25)

- (13) You *pay no attention to* it. (s. 34)

Siihen ei kannata *kiinnittää mitään huomiota*. (s. 46)

- (14) Maybe, she thought, all three of her brothers went through the same things and helped each other, sensing the feeling of *homesickness* when it arose in one of the others. (s. 38)

Ehkä kaikki kolme veljestä olivat käyneet läpi samat tunteet, hän ajatteli, ja ehkä he olivat auttaneet toisiaan vaistotessaan toista kalvavan *koti-ikävän*. (s. 50)

- (15) Can you imagine a country that would do that? It should *be wiped off the face of the earth*. (s. 120)

Voitteko kuvitella sellaista maata? Se sietäisi *pyyhkäistä maailmankartalta*. (s. 152)

- (16) She was *man-mad*, Eilis noted. (s. 55)

Hän *oli hulluna* miehiin, Eilis huomasi, ja jatkuvalla laihdutuskuurilla. (s. 71)

Kaikissa näissä esimerkeissä sekä englanninkielisellä idiomilla että sen suomennoksella on jotakin yhteistä. Ensimmäisessä esimerkissä (11) yhdyssanan alkuosa on täysin sama molemmissa kielissä. Yhdyssanan loppuosa poikkeaa kuitenkin hieman. Englanninkielisessä idiomissa se on yläkäsite *flower* ’kukka’, kun taas suomennoksessa idiomissa esiintyy kukkasanan alakäsite *ruusu*. Idiomilla viitataan yleensä naispuoliseen henkilöön, jota ei haeta esimerkiksi tanssimaan (KS 2021, s.v. *seinäruusu*). Esimerkissä (12) molemmat idiomit sisältävät ajatuksen siitä, että jokin on parhaillaan käynnissä tai toiminnassa (Ammer 2013: 228). Yhteistä molemmille idiomeille on sana *full* ’täysi’. Idiomien loppuosat eroavat kuitenkin toisistaan kuvallisuuden osalta, sillä englanninkielisen idiomien loppuosa *swing* viittaa esimerkiksi keinumisen tai pyörimisen tapaiseen liikkeeseen eikä vauhtiin niin kuin suomenkielisessä idiomissa. Esimerkin (13) idiomien loppuosat eroavat kuitenkin eri englannin- ja katselemista, kuuntelemista tai ajattelemista (Cambridge Dictionary 2022, s.v. *Pay attention (to sth)*). Idiomeille yhteistä on sana *attention* ’huomio’. Itse verbi on kuitenkin eri englannin- ja

suomenkielisissä idiomeissa. Siinä missä suomenkielisessä ilmaisussa huomiota kiinnitetään, englanninkielisessä sitä maksetaan. Idiomi *pay attention (to)* esiintyy aineistossa peräti kuusi kertaa jossakin muodossa, joten se on tämän kategorian yleisimmin aineistossa esiintyvä idiomi. Kohdassa (14) on kyseessä yhdyssana molemmissa kielissä. Yhdyssanan alkuosa on sama, mutta loppuosa eroaa hieman. Englanninkielisessä ilmaisussa *sickness* tarkoittaa sairautta eikä ikävää. Idiomilla tarkoitetaan, että joku kaipaa kotiin (KS 2021, s.v. *koti-ikävä*). Kohdan (15) idiomit viittaavat tuhoamiseen (Merriam-Webster 2022, s.v. *Wipe (someone or something) off the face of the earth*). Idiomeille yhteistä on verbi *pyyhkäistä*. Idiomit eroavat toisistaan muilta osin: englanninkielisessä ilmaisussa jotakin pyyhkäistään pois maan tai maapallon ”naamalta”, kun taas suomenkielisessä ilmaisussa asia pyyhkäistään maailmankartalta. Esimerkissä (16) on jo rakenteen osalta suurempi ero kielten välillä. Englannin kielessä idiomi ilmaistaan yhdysmerkillisellä yhdyssanalla *man-mad*, kun taas suomen kielessä sama ilmaistaan adverbiaalirakenteella *olla hulluna johonkin*. Kuvallisuus on kuitenkin idiomeissa osittain sama, sillä molemmissa idiomeissa esiintyy sana *mad* ’hullu’. *Man-mad* tarkoittaa, että jollakulla on vahva kiinnostus miehiä kohtaan (OED 2022, s.v. *man-mad*). *Olla hulluna johonkin* tarkoittaa pitkälti samaa, sillä sen merkitys on ’olla kerrassaan ihastunut’ tai ’olla läöpällä johonkin (esimerkin tapauksessa miehiin)’ (Kari 1993: 39).

4.2.3. Eri kuva

Kuvallisuuden suhteen toisistaan täysin poikkeavia idiomivastineita löytyy tutkimusaineistosta yhteensä 52 kappaletta. Kuten tutkimustuloksista on jo havaittu, suomen kielestä löytyy monia kuvallisesti täysin tai ainakin osittain englannin kielen idiomeja vastaavia idiomeja. Suomen kielestä löytyy kuitenkin myös monia idiomeja, jotka tarkoittavat samaa kuin tietty englanninkielinen idiomi, mutta poikkeavat siitä täysin kuvallisuuden osalta. Kääntäjän kannalta myös nämä idiomit ovat kuitenkin arvokkaita, sillä myös niiden käyttäminen elävöittää käännoästä ja auttaa lähtötekstin tyylin jäljittelemisessä.

Esimerkkejä suomen- ja englanninkielisistä samaa tarkoittavista, mutta kuvallisuudeltaan poikkeavista, idiomivastineista ovat (17)–(21):

- (17) Eilis could hear voices and movement on the floor above and then the young girl came down and said that Miss Kelly would be with her *before long*. (s. 4)

Yläkerrasta kuului ääniä ja liikettä, ja sitten tyttö palasi alakertaan sanomaan että neiti Kelly tulee *tuota pikaa*. (s. 9)

(18) *She's never seen daylight, that's what's wrong with her.* (s. 15)

Se ihminen on kasvanut tynnyrissä, se siinä on vikana. (s. 22)

(19) She wrote about golf and work and how quiet and dull the town was and how lucky Eilis was *to be in the bright lights.* (s. 66)

Rose kirjoitti golfista ja töistään ja siitä, miten hiljaista ja pitkäveteistä Enniscorthyssa oli ja miten hyvä tuuri Eilisillä oli käynyt kun hän sai olla suurkaupungin sykkeessä. (s. 85)

(20) Eilis knew how sorry this man was going to be, and how sorry she would be, when the song had ended, when the last chorus had to be sung and the singer would have to bow to the crowd and go back to his place and *give way to* another singer as Eilis too went back and sat in her chair. (s. 91)

Eilis tiesi miten pahoillaan mies olisi ja miten pahoillaan hän itse olisi kun laulu päättyisi, kun pitäisi laulaa viimeinen kertosäe ja laulajan olisi kumarrettava yleisölleen ja *tehtävä tilaa* seuraavalle laulajalle, ja myös Eilis menisi takaisin omalle paikalleen istumaan. (s. 116)

(21) *I put her in her place.* (s. 102)

Minä sanoin suorat sanat. (s. 130)

Esimerkin (17) englanninkieliselle idiomille löytyisi suomen kielestä myös sananmukainen vastine *ennen pitkää*. Idiomeilla ilmaistaan, että jokin tulee tapahtumaan pian tai lähitulevaisuudessa eli ennen pitkän ajan kulumista (Ammer 2013: 35). On mahdollista, että kääntäjä on halunnut korostaa käännöksessä aikavälin lyhyyttä, jolloin hän on päättänyt käyttää sananmukaisen käännöksen sijaan idiomiä *tuota pikaa*. Karin (1993: 201) mukaan suomennos tarkoittaa 'aivan kohta' tai 'hyvin pian' (mp.). Romaanissa *Brooklyn* kohdan (18) idiomeilla viitataan siihen, että ihminen on kasvanut eristyksissä ulkomaailmasta ja on sen seurauksena sivistymätön. Englannin- ja suomenkieliset idiomit eroavat toisistaan hyvin paljon kuvallisuuden suhteen, mutta niissä on kuitenkin taustalla samankaltainen ajatus. Englanninkielinen idiomii ilmaisee suoraan sen, ettei joku ole nähnyt päivänvaloa. Suomenkielinen idiomii puolestaan ilmaisee saman ajatuksen epäsuorasti: eihän tynnyrissä kasvava ihminen näe päivänvaloa. Kielitoimiston sanakirjan (KS 2021, s.v. *tynnyri*) mukaan *tynnyrissä kasvanut* ihminen on saanut kapea-alaisen ja ahdasmielisen kasvatuksen (mp.). Ammerin (2013: 35) mukaan sanalla *daylight* on viitattu metaforisesti tietoon tai kokemukseen

jo 1600-luvun loppupuolelta alkaen (mp.). Esimerkin (19) idiomit ovat hyvin erilaisia toisiinsa verrattuna. Molemmilla idiomeilla ilmaistaan sitä, että joku on suurkaupungissa, jossa on paljon viihdykkeitä ja viehätysvälikappaleita (OED 2022, s.v. *bright lights*). Englanninkielinen idiomiksi on suomenkielistä metaforisempi, sillä siinä ei mainita kaupunki-sanaa toisin kuin jälkimmäisessä, vaan viitataan vain kaupungin kirkkaihin valoihin. Englannin tapaan myös suomen kielessä voidaan käyttää ilmaisua *suurkaupungin kirkkaissa valoissa*, mutta kääntäjä on päättänyt valita kontekstiin epäsuoremman idiomivastineen. Esimerkin (20) englanninkielinen idiomiksi tarkoittaa suomeksi 'antaa tietä'. Tämä idiomiksi ei välttämättä toimisi samalla tavalla suomenkielisessä kontekstissa, koska se liitetään usein esimerkiksi liikenteessä väistämiseen (KS 2021, s.v. *tie*). Romaanissa konteksti on kuitenkin se, että yksi esiintyjä päästää seuraavan esiintyjän lavalle. Viimeisessä esimerkissä (21) englannin- ja suomenkielinen idiomiksi poikkeavat toisistaan huomattavasti. Englanninkielisessä tekstissä joku asettaa toisen henkilön omalle paikalleen, kun taas suomenkielisessä joku sanoo jollekulle suorat sanat eli ilmaisee painokkaasti rehellisen ja suoran mielipiteen. Teoksen kontekstissa henkilö hahmo ilmaisee vahvasti tyytymättömyytensä ja erimielisyytensä henkilölle, joka määrää häntä. Suomenkielinen idiomiksi sopii hyvin tekstin kontekstiin, vaikka poikkeakin kuvallisesti ja ehkä myös hieman ajatukseltaan alkuperäisestä. Kääntäjällä olisi ollut mahdollisuus käyttää myös enemmän englanninkielistä idiomiksi muistuttavaa ilmaisua *näyttää jollekulle paikkansa* tai toista samasävyistä idiomiksi *näyttää jollekulle kaapin paikka*.

4.3. Idiomiksi käännetään selittävällä normaali-ilmauksella

Hypoteesini tutkimuksen alussa oli, että idiomiksi kääntäminen selittävällä normaali-ilmauksella on romaanin suomennoksessa yleisin käännostrategia. Hypoteesiani tuki esimerkiksi Nidan & Taberin (1969: 106) näkemys siitä, että idiomiksi käännetään usein ei-idiomaattisella ilmauksella. Tutkimusaineiston analyysin perusteella hypoteesini osui oikeaan, sillä enemmistö lähtötekstin idiomeista on suomennettu selittävällä normaali-ilmauksella. Kuten Ingo (1990:247) toteaa, kääntäjä turvautuu selittävän normaali-ilmauksen käyttöön, jos hän ei pysty löytämään kohdekielistä vastinetta lähtötekstin idiomiksi. Kännostrategian heikkous on kuitenkin sen ekspressiivisyyttä vähentävä vaikutus. Toisaalta sen etuna ovat lähtötekstin idiomiksi sanoman välittäminen ja kohdekielessä toimiva kieliasu.

Esimerkkitapauksia käännostrategian käytöstä on kohdissa (22)–(28):

(22) ”He's too *stuck up* to go near the Tan Yard Lane,” Annette said. (s. 8)

”George on liian *leuhka* menemään lähellekään Tan Yard Lanea”, Annette sanoi. (s. 13)

(23) And you two will be at that counter, Miss Lacey and Miss Delano, and your job is to pretend that *it's no big deal*. (s. 110)

Ja te kaksi, neiti Lacey ja neiti Delano, palvelette sillä tiskillä, ja teidän tehtävänne on esittää että *kyse ei ole mistään erityisestä*. (s. 140)

(24) And we are *worked off our feet* every Sunday here. (s. 5)

Ja *me täällä juostaan jalkamme kipeiksi* joka sunnuntai. (s. 10)

(25) "And they love the company and it's Irish food, you know, proper stuffing and roast potatoes and Brussels sprouts *boiled to death*." (s. 86)

"Ja he nauttivat seurasta ja siitä että ruoka on irlantilaista, siis kunnollista kalkkunan täytettä ja uunissa paistettuja perunoita ja *hengiltä keitettyä ruusukaalia*." (s. 110)

(26) You know *it's about time* someone spoke up to him. (s. 78)

Joku saisi kuule jo välillä sanoa hänelle vastaankin. (s. 100)

(27) We *take them to pieces* and sell the parts on, down to the screws and the scrap metal. (s. 35)

Meillä ne *hajotetaan* ja osat myydään eteenpäin ihan ruuveja ja romumetallia myöten. (s. 46)

(28) *By the time* the waiter brought her jelly and custard, there was no one else in the dining room. (s. 40)

Kun tarjoilija toi hänelle jälkiruokahyytelöä ja vaniljakastiketta, ruokasalissa ei ollut enää ketään muuta. (s. 53)

Tutkimusaineistosta on havaittavissa, että tämän käänösstrategian käyttö antaa kääntäjälle monenlaisia mahdollisuuksia. Monissa aineistossa esiintyvistä tapauksista kääntäjä on pystynyt kääntämään lähtötekstin idiomin pelkästään yhdellä sanalla (22). Toisaalta aineistosta löytyy tapauksia, joissa kääntäjä on käyttänyt pidempää selittävää normaali-ilmausta idiomin kääntämiseksi (23). Osa normaali-ilmauksista sisältää jonkin yhteisen osan lähtötekstin vastineensa kanssa. Esimerkissä (24) yhteinen osa on substantiivi *our feet* 'jalkamme', ja esimerkissä (25) yhteistä on verbi *boil* 'keittää'. Edellisessä esimerkissä englanniksi jalat työskennellään "irti", kun taas suomeksi jalat juostaan kipeiksi. Jälkimmäisessä esimerkissä englanniksi jotakin on keitetty kuolemaan asti, kun taas suomeksi jotakin on keitetty hengiltä. Suomeksi kyseessä on ilmeisestikin vakiintuneen idiomin sijaan käänöslaina, joten lasken

ilmaisun normaali-ilmaisuksi, vaikka ilmaisu onkin kuvaannollinen. Esimerkistä (26) on puolestaan havaittavissa, että osa suomennoksista on vapaampia ja lähtötekstistä huomattavastikin poikkeavia käännöksiä.

Tutkimusaineistosta voidaan tehdä myös monenlaisia havaintoja esimerkiksi eri sanaluokkiin liittyen. Enemmistö sekä englannin- että suomenkielisistä ilmaisuista on verbi-ilmaisuja, kuten esimerkissä (27). Aineistosta on havaittavissa myös erilaisia taipumuksia niiden kääntämiseen liittyen. Esimerkiksi moni englannin kielessä esiintyvä monisanainen konjunktio käännetään usein suomen kielessä yhdellä sanalla (28). Samoin montaa kaksi- tai useampiosaista verbiä vastaa suomennoksessa yksiosainen verbi (27). Myös adjektiiveissa on havaittavissa samaa, kuten huomataan esimerkistä (22).

4.4. Idiomi käännetään sananmukaisesti

Sananmukaisia käännöksiä esiintyy aineistossa neljä kappaletta (1 % käännösstrategioiden kokonaisuudesta). Käännösstrategia on harvinaisin teoksessa esiintyvistä käännösstrategioista, mikä vastaa Mustosen (2010) tutkimustuloksia. Kuten teoriataustassa kävi ilmi, sananmukainen käännös on harvoin onnistunut käännösratkaisu, sillä se voi tuoda käännökseen vierauden tunnetta. Tästä syystä käännösstrategian pitäisikin olla viimeinen ratkaisu idiomia käännettäessä. (esim. Ingo 1990: 246, Korhonen 2018: 268.) Romaanin kääntäjä on onnistunut välttämään sananmukaisia käännöksiä, sillä niitä on suomennoksessa vain muutama. Aineistossa esiintyvät sananmukaiset käännökset toimivat mielestäni hyvin myös suomen kielellä eivätkä aiheuta lukijalle epäselvyyttä tai vierauden tunnetta. Käsittelen seuraavassa aineistossa esiintyneet sananmukaiset käännökset kohdissa (29)–(32):

(29) And then, *to make matters worse*, the Kehoe woman wanted to move me down to Miss Keegan's room. (s. 102)

Ja sitten, *asiaa pahentaakseen* Kehoen rouva halusi että minä muutan neiti Keeganin huoneeseen. (s. 130)

(30) On Friday night after work she came to supper with a handkerchief in her hand, warning the others not to come too close in case they *caught the chill* from her. (s. 116)

Perjantaina töiden jälkeen hän tuli ruokapöytään nenäliina kädessään ja varoitti muita tulemasta liian lähelle ettei *vilustuminen tarttuisi*. (s. 147)

(31) As the music changed, some of Patty and Diana's group began to applaud and cheer, and when Eilis *caught Patty's eye*, Patty signalled to her to come towards them. (s. 125)

Kun musiikki vaihtui, jotkut Pattyn ja Dianan porukasta alkoivat taputtaa ja hurrata, ja kun Eilis *tavoitti Pattyn katseen*, Patty vinkkasi häntä tulemaan heidän luokseen. (s. 158)

(32) She had no intention of going back there and no intention either of *catching Dolores's eye* in the hall. (s. 125)

Hänellä ei ollut pienintäkään aikomusta mennä sinne takaisin eikä *tavoittaa Doloresin katsetta* salissa. (s. 159)

Suomennos tapauksessa (29) ei ole aivan täysin sana sanalta tehty käännös alkuperäisestä englanninkielisestä idiomista. Se on kuitenkin tarpeeksi lähellä sitä, joten lasken sen sananmukaisiin käännöksiin. Täysin sanatarkka käännös olisi ”tehdä asioista pahempia/huonompia” tai ”tehdä asiat pahemmiksi/huonommiksi”. Suomen kielessä englannin kielen kaksiosainen verbirakenne ilmaistaan kuitenkin usein yksiosaisella verbillä ’pahentaa’. Käännös on ymmärrettävä suomenkieliselle lukijalle, mutta se ei mielestäni ole samalla tavalla idiomaattinen kuin englanninkielinen vastineensa. Englanninkielinen idiomiksi kohdassa (30) voidaan ilmaista myös muodossa *catch a/the cold*. Suomenkielinen ilmaus on menettänyt idiomaattisuutensa, mutta on sananmukainen käännös lähtökielen idiomille. Esimerkit (31) ja (32) sisältävät saman englanninkielisen idiomiksi *catch somebody's eye*. Suomen kielessä samaa on ilmaistu ilmaisulla *tavoittaa jonkun katseen/katsetta*. Käännös vastaa englanninkielistä idiomia sana sanalta, muttei ole samalla tavalla vakiintunut kuin englanninkielinen vastineensa, jotta se voitaisiin laskea suomen kielessä idiomiksi. Käännös on kuitenkin ymmärrettävä suomenkieliselle lukijalle. Luontevampi suomennos voisi olla esimerkiksi *saada kiinnitettyä jonkun huomio*.

4.5. Poisto

Ingon (1990) mainitsemien käännösstrategioiden lisäksi aineistossa esiintyy myös tapauksia, joissa kääntäjä on päättänyt jättää aineistosta kokonaan pois lähtötekstin idiomien käännökset. Tällaisia tapauksia on aineistossa yhteensä 14 kappaletta. Näiden idiomien poistamisella ei mielestäni ole suurta vaikutusta lähtötekstin sanoman välittymisen kannalta, sillä sanoma välittyy hyvin niitä ilmankin. On hankalaa päätellä, miksi kääntäjä on päättänyt jättää tietyt idiomit kokonaan kääntämättä. Syinä voivat olla esimerkiksi tekstin tiivistäminen, virkerakenteen sujuvuuden varmistaminen tai se, että asia tulee jo virkkeessä ilmi muun tekstikontekstin perusteella. Käyn läpi esimerkkejä kyseisestä käännösstrategiasta kohdissa

(33)–(37) ja pohdin, miksi kääntäjä on mahdollisesti päätenyt käännösstrategiaan esimerkkitaupauksia kääntäessään:

(33) She wondered if she was the only one who remembered that Jack, the youngest of her brothers, used to do imitations of the Sunday sermon, the radio sports commentators, the teachers at school and many characters in the town, and they all *used to* laugh. (s. 15)

Hän mielti, oliko hän heistä ainut, joka muisti että Jack, veljistä nuorin, oli usein naurattanut heitä kaikkia matkimalla sunnuntain saarnaa, radion urheiluselostajia, koulun opettajia ja monia kaupunkilaisia. (s. 22)

(34) Ah, no, we won't be needing you *at all*. (s. 27)

Voi kuule, ei sinua täällä tarvita. (s. 37)

(35) She resolved as she went back to her room that she would do everything she could for them by pretending *at all times* that she was filled with excitement at the great adventure on which she was ready to embark. (s. 31)

Palatessaan omaan huoneeseensa hän päätti, että heidän takiaan hän yrittäisi kaikin voimin teeskennellä olevansa innoissaan suuresta seikkailusta ja valmis lähtemään. (s. 41)

(36) Miss Fortini was interested only in time-keeping and tidiness and *making sure* that the slightest complaint or query was immediately conveyed to her. (s. 62)

Neiti Fortinia kiinnosti vain täsmällisyys, siisteys ja se, että vähäisinkin valitus tai tiedustelu tuotiin hänen tietoonsa heti paikalla. (s. 80)

(37) Eilis loved her room, loved putting her books at the table opposite the window when she came in at night and then getting into her pyjamas and the dressing gown she had bought in one of the sales and her warm slippers and spending an hour or more before she *went to bed* looking over the lecture notes and then rereading the manuals on bookkeeping and accounting she had bought. (s. 113)

Eilis rakasti huonettaan, ja kun hän tuli iltaisin kotiin, hänestä oli ihanaa panna kirjat pöydälle ikkunan eteen, vaihtaa sitten ylleen pyjama ja alennusmyynneistä ostamansa aamutakki ja lämpimät tohvelit ja viettää tunti tai pitempäänkin lueskellen

muistiinpanojaan tai kerraten kirjanpidon ja tilintarkastuksen käsikirjoja, jotka oli hankkinut. (s. 143)

Arvelisin, että idiomien poisto johtuu suomennoksessa (33) toiston välttämisestä, sillä idiomilla *used to* esiintyy englanninkielisen virkkeen sisällä kahdesti. Kääntäjä on onnistunut sanajärjestyksestä vaihtamalla välttämään toiston sekä säilyttämään virkkeen sanoman. Tapauksessa (34) englanninkielinen idiomilla *at all* voitaisiin kääntää esimerkiksi sanalla *ollenkaan*. Ilmaisulla on virkkeen negatiivisuutta korostava funktio. Kääntäjä on mahdollisesti kokenut turhaksi idiomien kääntämisen, sillä sen poisjätö ei merkittävästi vaikuta tekstin sanomaan. Esimerkissä (35) idiomilla *at all times* voitaisiin kääntää suomeksi esimerkiksi sanalla *aina, koko ajan* tai *kaikkina aikoina*. Kääntäjä on päätenyt muokkaamaan virkkeen esittämisjärjestyksestä ja mahdollisesti kokenut ajanmääreen kääntämisen turhaksi ympäröivän tekstikontekstin takia. Tapauksessa (36) kääntäjä on jättänyt kääntämättä verbi-idiomilla *making sure*, joka voidaan suomentaa esimerkiksi normaali-ilmauksella 'varmistaa'. Kääntäjä on mahdollisesti päätenyt jättää idiomien kääntämättä, sillä sen sisällyttäminen suomennokseen saattaa tehdä virkkeestä hankalamman. Toki tekstikohdan voisi kääntää esimerkiksi muotoon ”Neiti Fortinia kiinnosti vain täsmällisyys, siisteys ja sen varmistaminen, että...”, mutta kääntäjän käyttämä käännostratkaus on mielestäni toimivampi ja helpommin luettava kuin tarkka suomennos. Arvelen, että tapauksessa (37) kääntäjä on jättänyt idiomien sisältämän sivulauseen kääntämättä, koska asia on selvä kontekstin perusteella. Tilannetta kuvatessa nimittäin mainitaan, että päähenkilö Eilisillä oli tapana lukea muistiinpanojaan, kun hän tuli iltaisin kotiin. Kääntäjä on siis mahdollisesti kokenut turhaksi mainita, että lukeminen tapahtuu ennen nukkumaanmenoa, sillä tekeminen sijoittuu kontekstin perusteella iltaan eli aikaan ennen kuin yleensä mennään nukkumaan.

4.6. Normaali-ilmaus käännetään idiomilla

Aineistossa esiintyy 100 tapausta, joissa kääntäjä on kompensoinut käännoksessä menetettyjä idiomeja kääntämällä normaali-ilmauksen idiomilla. Ingon (1990: 247) mukaan tällainen kompensatiostrategia on tärkeä tekstin tyylin kannalta, sillä sen avulla pyritään ylläpitämään lähtötekstin tyyliä kompensoimalla käänno prosessissa menetetyt idiomit. Romaanin *Brooklyn* suomennoksesta huomaa, että kääntäjä on usein käyttänyt idiomia lisäämään tekstin ekspressiivisyyttä. Näin tekemällä kääntäjä on oletettavasti myös pyrkinyt ylläpitämään lähtötekstin tyyliä, sillä käänno prosessissa peräti 220 idiomia on käännetty ei-idiomaattisella ilmauksella. Kohdat (38)–(42) havainnollistavat kompensatiostrategian käyttöä:

(38) Because of Miss Kelly's manner, Eilis wondered *if she had been offended* by someone in the town and had mistaken her for that person. (s. 5)

Neiti Kellyn käytös sai Eilisin miettimään, *oliko neidistä puhuttu paha* kaupungilla, ja erehtyikö neiti luulemaan häntä puheiden levittäjäksi. (s. 9)

(39) "Oh, *yes*, Miss Kelly," she said. (s. 6)

"Voi *kaikin mokomin*, neiti Kelly", hän sanoi. (s. 11)

(40) "But *the Lord makes all types*," Miss Kelly said. (s. 10)

"Mutta meitä *luojanluomia* on kaikenlaisia", neiti Kelly sanoi. (s. 16)

(41) *The air was like toast*, she said, even on winter mornings, and you had no fear when getting out of bed that your feet were going to freeze on the floor. (s. 81)

Ilma on kuin linnunmaitoa jopa talviaamuisin, hän kertoi, eikä sängystä noustessa tarvinnut pelätä, että jalat jäätyvät lattialla. (s. 103)

(42) Eilis, *hurry up* now, this man is waiting. (s. 14)

Pidähän kiirettä, Eilis, tämä mies odottaa. (s. 21)

Esimerkin (38) englanninkielinen verbi *offend* tarkoittaa 'loukata, pahoittaa jonkun mieli' (Hurme ym. 2009: 891). Kääntäjä on kuitenkin päättänyt kääntää sanan idiomilla *puhua paha*, jonka yleisempi vastine olisi 'speak ill of somebody, malign somebody' (mts. 332). Kielitoimiston sanakirjan (KS 2021, s.v. *paha*) mukaan ilmaisulla *puhua paha* tarkoitetaan, että jostakusta puhutaan epäedulliseen tai epäsuotuisaan sävyyn (mp.). Idiomikäännös voi välittää erilaisen mielikuvan kuin verbi 'loukata, pahoittaa jonkun mieli'. Englanninkielisestä virkkeestä voi saada käsityksen, että joku olisi sanonut jotakin paha suoraan neiti Kellylle, kun taas suomennoksessa annetaan olettaa, että hänestä olisi puhuttu paha selän takana tai juoruiltu kaupunkilaisten keskuudessa. Lähtö- ja kohdekielisten virkkeiden välillä on siis havaittavissa vivahde-ero. Esimerkki (39) on mielenkiintoinen, sillä siinä niinkin yksinkertainen sana kuin *yes* 'kyllä' on käännetty idiomilla. Idiomia käytetäänkin juuri myönnyttelevissä ilmauksissa, kuten vastauksissa ja kehotuksissa (KS 2021, s.v. *mokoma*). Idiomille synonyymejä ovat esimerkiksi 'tottahan toki' ja 'mielihyvin' (Kari 1993: 56). Suomennoksessa on tuotu idiomaattisuutta myös joihinkin sanontoihin, kuten esimerkissä (40). Englanninkielinen sanonta voitaisiin kääntää sananmukaisesti esimerkiksi muotoon "Luoja tekee kaikkia tyyppejä/lajeja". Suomennoksen käännös on vapaampi ja luontevampi, sillä siinä on käytetty idiomia *luojanluoma*. Sanan merkitys on 'luotu olento' tai 'ihminen' (KS 2021, s.v.

luojanluoma). Esimerkin (41) englanninkielinen ilmaus on muokattu idiomista (*as*) *warm as toast*, joka tarkoittaa mukavan lämmintä (Merriam-Webster 2022, s.v. (*As*) *warm as toast*). Koska ilmaus ei kuitenkaan esiinny romaanissa vakiintuneessa muodossaan, en laske sitä idiomiksi. Suomennoksen linnunmaito-sanalla viitataan siihen, että jokin on nautittavaa tai ihanaa (KS 2021, s.v. *linnunmaito*). Myös moni fraasi- tai partikkeliverbi on käännetty suomennoksessa idiomilla, kuten esimerkissä (42). Vaikka fraasi- ja partikkeliverbit voivatkin olla idiomaattisia, en laskenut niitä tässä tutkimuksessa idiomeiksi, sillä niitä pidetään usein omana kategorianaan (kuten teoksissa Heinonen 2013 ja Mäntylä 2004, ks. luku 3.3.). Olen tästä syystä laskenut tällaiset rakenteet tutkimuksessani normaali-ilmauksiksi. Jos ne on käännetty idiomilla, olen analysoinut tapaukset kompensatiostrategian käytöksi. Esimerkin (42) englanninkielinen ilmaus voitaisiin kääntää myös esimerkiksi verbillä 'kiirehtiä' (Hurme ym. 2009: 796–797). Kääntäjä on kuitenkin päätenyt käyttämään suomennoksessa idiomia 'pitää kiirettä'. Karin (1993: 67) mukaan idiomi tarkoittaa samaa kuin 'yrittää joutua' tai 'on kiirettä'.

4.7. Lisäys

Käännöksestä löytyy myös neljä tapausta, joissa kääntäjä on lisännyt idiomien kohtaan, jossa sille ei ole selvästi määriteltävää vastinetta lähtötekstissä. Tätä voisi siis osaltaan pitää yhtenä tapana kompensoida käännöksessä menetettäviä idiomeja. Teoriataustassa ei tullut esille tämänkaltaista käännösstrategiaa, joten on mielenkiintoista huomata, että tällainenkin käännösstrategia on mahdollinen käännöksessä katoavien idiomien kompensoimiseksi. Aineistossa esiintyvät lisäykset ovat seuraavat:

- (43) And Kelly's used to be a boarding house as well as a shop, and if you worked for her, or even if you stayed there, or dealt in the shop, she was evil incarnate. (s. 11)

Ennen vanhaan Kellyt pitivät kaupan lisäksi majataloa, ja jos oli Kellyn rouvalla töissä tai edes yöpyi majatalossa tai asioi kaupassa niin *sai tuta* että rouva oli pahan ruumiillistuma. (s. 18)

- (44) Just as he spoke quickly in his lectures, moving from one case to another, from what a certain law could mean in theory to how it had been applied up to then, so he disappeared as soon as the lecture was over, as though he had another pressing appointment. (s. 113)

Mutta ihan samalla lailla kuin Rosenblum puhui luennoillaan nopeasti, siirtyi tapauksesta toiseen, lain teoreettisesta tulkinnasta siihen, miten sitä tähän mennessä oli

sovellettu, niin hän myös häipyi *kiireen vilkkaa* heti kun luento oli ohi, ihan kuin hänellä olisi ollut tärkeä tapaaminen muualla. (s. 143)

- (45) It was clear to her that her landlady's last remark carried with it the firm idea that she and Eilis stood apart from the other lodgers and were prepared to intimate to them that they had conspired in this. (s. 100)

Hän ymmärsi vuokraemännän viestivän huomautuksellaan, että he Eilisin kanssa olivat toista maata kuin muut vuokralaiset ja olivat valmiita tunnustamaan juonitelleensa tämän siirron *yhteistuumin*. (s. 127)

- (46) She was man-mad, Eilis noted. (s. 55)

Hän *oli* hulluna miehiin, Eilis huomasi, ja jatkuvalla *laihutuskuurilla*. (s. 71)

Lisäyksien syytä on vaikea arvioida. Esimerkeissä (43) ja (44) syynä voi olla se, että kääntäjä on pyrkinyt lisäämään suomennoksen ekspressiivisyyttä käyttämällä kyseistä käännösstrategiaa. Vaikka molemmat virkkeet toimisivatkin ilman idiomiä, tuo idiomini niihin kuitenkin lisää elävyyttä. Käännösratkaisut ovatkin varsin onnistuneet. Tapauksessa (45) syynä lisäykseen saattaa olla esimerkiksi se, että suomen kielessä on luontevaa selventää lukijalle, että useampi henkilö on juoninut jonkin asian yhdessä. Adverbiaalisen idiomin *yhteistuumin* lisääminen käännökseen tekee siis virkkeestä luontevamman suomenkielisessä kontekstissa. Virke toimisi ilman idiomiäkin, mutta idiomini tuo kuitenkin virkkeeseen mainitsemani kaltaisen ulottuvuuden lisää. Arvelen myös, että kaikissa näissä kolmessa tapauksessa (43–45) kyseessä voi olla jonkinlainen korostava tai painottava funktio. Ensimmäisessä tapauksessa korostetaan mahdollisesti sitä, että rouva oli luonteeltaan ilkeä tai pahantahtoinen, eikä sitä mitenkään voinut olla huomaamatta kaupassa asioidessaan. Toisessa tapauksessa taas halutaan ehkä korostaa sitä, että virkkeen subjekti (opettaja Rosenblum) poistuu paikalta todella nopeasti luennon päätyttyä aivan kuin hänellä olisi jo kiire seuraavaan paikkaan, eikä hänellä esimerkiksi ole aikaa jäädä luentosaliin odottamaan opiskelijoiden poistumista. Viimeisessä tapauksessa taas voidaan korostaa sitä, että juonitteluun on aktiivisesti osallistunut useampi henkilö, eikä yksi henkilö ole laatinut juonta yksin. Tapaus (46) on mielenkiintoinen, sillä lähtötekstissä ei mainita sanallakaan mitään laihutuskuuriin tai laihduttamiseen liittyvää edes idiomiä edeltävissä tai seuraavissa virkkeissä. Tämä voi johtua siitä, että kääntäjä on käyttänyt eri painosta lähtötekstistä kuin mitä tässä tutkimuksessa on käytetty, sillä tässä tutkimuksessa käytetty lähtöteksti on uusintapainos. Uusintapainoksesta on täten mahdollisesti jäänyt pois maininta laihutuskuurilla olemisesta. On kuitenkin myös mahdollista, että kääntäjä on tehnyt

oman tulkinnan tekstistä ja esimerkiksi halunnut korostaa henkilöahmon turhamaisuutta lisäämällä, että hahmo yrittää jatkuvasti pitää huolta linjoistaan miesten huomion saamiseksi. Olisin kuitenkin varovainen tämänkaltaisten lisäysten kanssa, sillä ne saattavat poiketa liikaa lähtötekstistä, osoittaa liiallista tulkintaa kääntäjältä sekä vaikuttaa kohde- ja lähtötekstin väliseen uskollisuuteen. Kaiken kaikkiaan nämä muutamat käännöksessä esiintyvät lisäykset auttavat kuitenkin lähtötekstin tyylin jäljittelemisessä ja korvaavat edes hieman sitä ilmaisuvoimaa, mitä on menetetty, kun idiomeja on käännetty käyttäen muita käännösstrategioita kuin idiomilla kääntämistä.

5. Pohdinta ja johtopäätökset

Tutkimukseni tavoitteena on ollut tutkia idiomien käännösstrategioita Colm Tóibínin romaanissa *Brooklyn*. Tutkimusaineistoni koostui idiomeista, jotka keräsin noin puolen romaanin mittaisesta otoksesta. Tutkimuksessani olen tarkastellut sitä, onko teoksen kääntäjä pystynyt säilyttämään alkuperäisen tekstin, eli lähtötekstin, idiomit teoksen suomennoksessa kääntämällä ne jollakin suomen kielen idiomilla vai käyttänyt jotakin muuta käännösstrategiaa idiomien suomentamisessa. Lisäksi olen ottanut selvää siitä, onko kääntäjä käyttänyt kääntäessään kompensatiostrategiaa eli kääntänyt jonkin lähtötekstissä olevan ei-idiomaattisen normaali-ilmaisun idiomilla. Olen myös tarkastellut sitä, vastaako idiomikäännös lähtötekstin idiomia kuvallisuuden tason osalta.

Tutkimuksessani olen pyrkinyt vastaamaan seuraaviin tutkimuskysymyksiin:

1. Millaisia käännösstrategioita kääntäjä on käyttänyt idiomeja suomentaessaan?
2. Onko lähtötekstin idiomien kuvallisuus siirtynyt käännökseen tapauksissa, joissa idiomi on käännetty idiomilla?

Hypoteesini tutkimukseni alussa oli, että osa lähtötekstin idiomeista on suomennoksessa käännetty idiomilla, mutta enemmistö idiomeista on silti käännetty selittävällä normaali-ilmauksella. Tätä hypoteesia tuki esimerkiksi Nidan & Taberin (1969: 106) näkemys siitä, että idiomi käännetään usein ei-idiomaattisella ilmauksella. Näin on siitäkin huolimatta, että ideaalina pidetään sitä, että kääntäjän pitäisi pyrkiä kääntämään lähtökielen idiomi kohdekielen idiomilla (Ingo 1990: 246).

Käytin tutkimuksessani pääosin kvalitatiivista ja kontrastiivista tutkimusmenetelmää. Tutkimuksessani on kuitenkin myös kvantitatiivisia piirteitä, sillä olen esimerkiksi laskenut, miten usein kääntäjä on käyttänyt eri käännösstrategioita kääntäessään teoksen kohdekielelle ja kuinka monta kertaa kuvallisuuden säilymisen eri tasot esiintyvät idiomikäännöksissä. Aloitin tutkimukseni antamalla idiomien käsitteelle tarkan määritelmän. Tämän jälkeen luin ensin englanninkielisen lähtötekstin ja poimin siitä samalla idiomit käyttämäni idiomien määritelmän perusteella. Apuna aineistonkeruussa käytin internetiä sekä eri idiomisanakirjoja. Taulukoin löytämäni idiomit talteen Exceliin. Lähtötekstin luettuani luin teoksesta tehdyn suomennoksen ja poimin siitä idiomien käännökset Excel-tiedostoon. Lisäksi suomenkielistä käännöstä lukiessani poimin tapaukset, joissa kääntäjä oli käyttänyt kompensatiostrategiaa. Analyysissä luokittelin idiomit sen mukaan, mitä käännösstrategiaa niiden suomentamisessa on käytetty.

Luokittelussa seurasin pääasiassa Ingon (1990) idiomien käännsstrategioiden luokittelua. Käännsstrategioiden lisäksi tarkastelin analyysissä sitä, onko lähtötekstin idiomilla ja sen idiomikäänöksellä sama vai eri kuva. Toisin sanoen tarkastelin sitä, onko lähtö- ja kohdekielen idiomeilla yhteisiä, toisiaan vastaavia elementtejä. Analyysissä tukeuduin Korhosen (2018) jaotteluun kuvallisuuden säilymisen tasoista käännsprosessissa. Kategorisoin idiomit ja niiden käänokset kolmeen ryhmään: 1) sama kuva, 2) osittain sama kuva sekä 3) eri kuva.

Aineistosta saatujen tulosten perusteella romaanin *Brooklyn* suomennoksessa oli todellakin havaittavissa taipumus idiomien kääntämiseen normaali-ilmauksella, eli hypoteesini osui oikeaan. Täysin varman tuloksen saamiseksi myös romaanin loppupuoli pitäisi analysoida. Ero toisena olevaan käännsstrategiaan, idiomilla kääntämiseen, oli kuitenkin sen verran suuri (33 esiintymää), että en usko tilanteen muuttuvan toiseksi, jos myös loppupuoli romaanista ja sen suomennoksesta analysoitaisiin. Tulokset olivat myös hyvin samankaltaiset kuin Mustosen (2010, ks. luku 2.3.2.), jossa niin ikään yleisin käännsstrategia oli selittävällä normaali-ilmauksella kääntäminen ja toiseksi yleisin idiomilla kääntäminen. Sananmukaisesti kääntäminen puolestaan oli sekä tässä että Mustosen tutkielmassa suhteellisen harvinainen käännsstrategia. Tutkimuksessani oli selvästi huomattavissa, että strategiaa oli pyritty välttämään romaanin suomentamisessa, kuten yleisesti suositellaan (Muikku-Werner & Penttilä 2014: 373).

Tutkimustuloksiin vaikutti varmasti se, että sama idiomisti saattoi esiintyä aineistossa monta kertaa ja olla käännetty samalla tai lähes samalla tavalla useaan kertaan. Tuloksista oli havaittavissa myös se, että esimerkiksi moni idiomaattinen ilmaus, kuten konjunktio, koostuu englannin kielessä kahdesta tai useammasta sanasta, mutta ilmaistaan suomeksi vain yhdellä sanalla, jolloin se ei voi olla suomen kielessä idiomisti kaksi- tai useampiosaisuuden vaatimuksen takia. Lisäksi tutkimustulokset olivat riippuvaiset idiomistin määritelmästä; jos esimerkiksi fraasi- ja partikkeliverbit olisi laskettu mukaan aineistoon, tulos olisi todennäköisesti hyvin erilainen kuin nykyisellä määritelmällä.

Mielenkiintoista aineistossa oli se, että siitä löytyi kaksi muuta käännsstrategiaa Ingon (1990) luettelemien käännsstrategioiden lisäksi. Peräti 14 idiomisti oli jätetty käänöksessä kääntämättä, millä voisi ajatella olevan vaikutusta käänöksien elävyyteen ja lähtötekstin viestin välittymiseen. Analysoidussa suomennoksessa poistoilla ei kuitenkaan ollut mielestäni suurta negatiivista vaikutusta tekstin tyyliin, sillä poisjätto ei yleensä ollut tyyllillisesti merkittävä tai vaikuttanut viestin välittymiseen. Sen sijaan lisäyksillä oli mielestäni pääosin positiivinen

vaikutus tyylin ylläpitämiseen, vaikkakin yksi lisäyksistä toikin mahdollisesti liikaa kääntäjän omaa tulkintaa esille.

Idiomien kuvallisuus tarjosi mielenkiintoisen näkökulman tutkimukseen. Joidenkin idiomien osalta oli kuitenkin todella hankalaa analysoida, mistä kuvallisuuden tasosta oli kyse, sillä niissä kuvat eivät olleet yhtä selvät kuin toisissa idiomeissa. Jos olisin käyttänyt analyysissäni Korhosen (2018, ks. 2.3.3.) mainitsemaa jaottelua, olisi osa idiomivastineista varmastikin ollut luokiteltavissa tapauksiksi, joissa kuvallisuus katoaa. Kuten totesin luvussa 3.2., koin liian hankalaksi analysoida, säilyykö vai katoaako kuvallisuus käänöksessä, joten käytin analyysissä Mustosen (2010) tapaan vain kolmitasoista, yksinkertaistettua jaottelua. Tulokset eri kuvallisuuden tasojen suhteen olivat melko tasaiset, vaikkakin osittain saman kuvan sisältävät idiomivastineet olivat romaanissa ja sen suomennoksessa hieman yleisempiä kuin saman tai eri kuvan sisältämät idiomivastineet. Tärkein tutkimustulos lienee tämän analyysivaiheen osalta kuitenkin se, että englannin ja suomen kielten väliltä on mahdollista löytää samanlaisia idiomeja. Näin on huolimatta Nidan & Taberin (1969: 106) toteamuksesta, että idiomit käy käänösprosessissa usein läpi semanttisia muutoksia, mikä tekee epätodennäköiseksi sen, että eri kielistä löytyisi muodoltaan ja merkitykseltään samanlaisia idiomeja.

Suomennoksesta sai vaikutelman, että kääntäjä oli varmasti käyttänyt käänösstrategioita usein tiedostamattaan. Joissakin tapauksissa oli kuitenkin selvää, että hän oli tietoisesti pohtinut eri vaihtoehtoja. Esimerkiksi poistoja ja lisäyksiä tehdessään kääntäjä oli varmasti joutunut pohtimaan, voiko poistaa tai lisätä ilmauksen muuttamatta lähtötekstin sanomaa merkittävästi. Tulosten perusteella vaikuttaa siltä, etteivät idiomit aiheuta kääntäjälle suuria ongelmia. Kääntäjä oli onnistunut kääntämään suurimman osan idiomeista jollakin tavalla. Idiomit oli jätetty suomennoksessa kääntämättä vain 13 tapauksessa, mutta näissä tapauksissa ei mielestäni tapahtunut suuria muutoksia lähtötekstin sanoman välittymisen suhteen. Kääntäjä oli myös suurella osalla tapauksista onnistunut löytämään suomen kielestä idiomivastineen lähtökielen idiomille. Peräti 31 % näistä tapauksista kääntäjä oli lisäksi löytänyt suomen kielestä idiomille, jolla on sama kuva kuin englanninkielisellä idiomivastineella. Kaiken lisäksi kääntäjä oli hyödyntänyt kompensatiostrategioita eli saanut kompensoitua käänöksessä menetettyjä idiomeja, millä oli positiivinen vaikutus esimerkiksi suomennoksen ekspressiivisyyden kannalta.

Pidän tutkimukseni vahvuutena valitsemaani tutkimusaineistoa. Mielestäni Colm Tóibínin romaani *Brooklyn* sopi hyvin tutkimusaineistoksi, sillä aineistonkeruun perusteella se sisältää todella suuren määrän idiomeja. Tutkimusotoksen perusteella sai mielestäni kohtalaisen kattavan käsityksen siitä, missä suhteessa kääntäjä oli käyttänyt eri käännösstrategioita romaanin suomennoksessa, sillä aineistosta oli selvästi havaittavissa eroja eri käännösstrategioiden käytön määrässä. Koko romaanin analysoiminen antaisi tietenkin käännösstrategioiden käytöstä vielä kattavamman ja luotettavamman käsityksen, mutta näin maisterintutkielman puitteissa koen otoksen riittävän laajaksi.

Tutkimuksen heikkoutena pidän sen subjektiivisuutta. Aineistonkeruu oli subjektiivinen prosessi, sillä idiomien tunnistaminen riippui pitkälti omista kyvyistäni tunnistaa idiomit muun tekstin keskuudesta. Osa idiomeista oli helposti tunnistettavissa romaanista, kun taas osa vaati pidempää analysointia ja eri lähteisiin tukeutumista. Lisäksi on hyvin todennäköistä, että en ole löytänyt romaanista kaikkia siinä esiintyviä idiomeja, sillä en ole joko havainnut niitä lukiessani tai tunnistanut niitä idiomeiksi. Aineistonkeruuta vaikeutti myös se, että romaanissa esiintyi paljon muitakin metaforisia ilmaisuja kuin idiomeja. Minun piti siis osata erottaa nämä ilmaisut idiomeista, mikä oli paikoittain hyvinkin hankalaa. Näissä tapauksissa olen kuitenkin pyrkinyt tarkastelemaan, täyttääkö ilmaisu idiomeille antamani määritelmän vai ei. Epävarmoissa tapauksissa tarkastelin lähemmin ilmauksen epäkompositionaalisuutta, vaikka en pitänytään sitä idiomien ehdottomana vaatimuksena, sillä se olisi ollut jälleen yksi aineistonkeruuta hankaloittava tekijä.

Aineistonkeruussa pidin idiomien tärkeänä kriteerinä konventionaalisuutta. Konventionaalisuus osoittautui kuitenkin epävarmuustekijäksi, sillä joissakin tapauksissa oli hankalaa määritellä, onko ilmaus konventionaalistunut vai ei. Tarkoitukseni oli varmistaa jokaisen aineistoon hyväksytyt ilmaisun konventionaalisuus tarkistamalla, onko ilmaisu määritelty idiomiksi ainakin yhdessä sanakirjassa. Valitettavasti etenkin suomenkielisten idiomien osalta näin ei aina kuitenkaan ole. Tämän takia mielestäni vaikuttaakin siltä, ettei suomenkielisiä idiomeja ole tutkittu yhtä laajasti kuin englanninkielisiä ja että englanninkielistenkin idiomien tutkimuksessa on vielä puutteita. Vaikka löysin analyysiin avuksi muutaman todella hyvän (idiomi)sanakirjan molemmilla kielillä, löysin aineistosta monia selvästi idiomiksi luokiteltavia ilmaisuja, joita ei kuitenkaan löytynyt mistään käyttämästäni sanakirjasta.

Aineiston analyysissä haastetta aiheutti puolestaan kääntäjän käyttämän käänösstrategian tunnistaminen. Joissakin tapauksissa kategorisointi käänösstrategian mukaan oli hankalaa sen takia, että jotkin suomennokset olisivat mielestäni sopineet useampaankin kategoriaan kuin vain yhteen. Päädyin kuitenkin kategorisoimaan ilmaukset aina pelkästään yhden käänösstrategian perusteella. Myös kuvallisuuden määrittäminen lähtö- ja kohdetekstien idiomeille oli pitkälti riippuvainen omasta tulkinnastani, eli tässäkin vaiheessa analyysi oli subjektiivista. Samat idiomit on mahdollisesti tulkittavissa muillakin tavoin kuin miten olen ne tässä tutkimuksessa tulkinnut.

Englannin- ja suomenkielisiä idiomeja sekä niiden kääntämistä voitaisiin tutkia mielestäni lisääkin. Olisin ainakin itse kiinnostunut saamaan laajemman käsityksen siitä, millaisia käänösratkaisuja esimerkiksi eri käänöslajien, eikä vain kaunokirjallisuuden kääntämisen, teksteissä käytetään idiomien kääntämiseksi ja tarkastella, onko idiomien käytössä eroja erilaisten tekstien ja niiden käänösten välillä. Lisäksi olen sitä mieltä, että idiomien ja muiden fraseemien kuvallisuus tarjoaa mahdollisuuksia laajempaankin tarkasteluun. Tässä tutkimuksessa pystyin käsittelemään kuvallisuutta loppujen lopuksi vain hyvin niukasti. Myös löytämäni teoria aiheesta oli hyvin vähäistä, joten aiheesta on mielestäni syytä tutkia lisää, sillä se voisi antaa mielenkiintoisia näkökulmia esimerkiksi ekvivalenssista kääntämisessä.

Lähteet

Aineistolähteet:

Tóibín, Colm. 2015. *Brooklyn*. Uusintapainos. Lontoo: Penguin Books Ltd.

Tóibín, Colm. 2011. *Brooklyn*. Suomentanut Kaijamari Sivill. Helsinki: Tammi.

Kirjallisuuslähteet:

Aho, Merja & Moster, Stefan. 2021. *FILIn opas kirjallisuuden kääntäjille*. Suomalaisen kirjallisuuden seura.

https://www.doria.fi/bitstream/handle/10024/182733/FILIn_opas_kirjallisuuden_k%C3%A4%C3%A4nt%C3%A4jille.pdf?sequence=1. (Luettu 9.1.2022)

Ammer, Christine. 2013. *The American Heritage Dictionary of Idioms*. 2. painos. Boston: Houghton Mifflin Harcourt Publishing Company.

Ayto, John. 2010. *Oxford Dictionary of English Idioms*. 3. painos. Oxford: Oxford University Press.

Baker, Mona. 1992. *In Other Words: A Coursebook on Translation*. Lontoo ja New York: Routledge.

https://www.academia.edu/5675886/In_Other_Words_A_Coursebook_on_Translation_Mona_Baker. (Luettu 2.12.2012)

Barslund, Charlotte. 2011. "The Translation of Literary Prose". Teoksessa: Malmkjær, Kirsten & Windle, Kevin. (toim.). *The Oxford Handbook of Translation Studies*. Oxford: Oxford University Press, 139–152.

Bassnett, Susan. 2002. *Translation Studies*. 3. painos. Lontoo ja New York: Routledge.

https://www.academia.edu/21596357/Translation_Studies_3rd_Ed_Bassnett_Susan_Routledge. (Luettu 7.12.2021)

Burger, Harald. 2015. *Phraseologie. Eine Einführung am Beispiel des Deutschen*. 5. painos. Berlin: Erich Schmidt Verlag.

Cambridge Dictionary. 2022. Cambridge: Cambridge University Press.

<https://dictionary.cambridge.org/>. (Luettu 5.4.2022)

Colm Tóibín.com. 2021. "Biography". <http://www.colmtoibin.com/content/biography>.
(Luettu 30.10.2021)

Fernando, Chitra. 1996. *Idioms and Idiomaticity*. Oxford: Oxford University Press.

Harmon, Lucyna. 2021. "Idiom as a Translation Technique: A Theoretical Postulate".
Cadernos de Tradução, 41(1), 125–147.
<https://periodicos.ufsc.br/index.php/traducao/article/view/71778/45252>. (Luettu 22.3.2022)

Heinonen, Tarja. 2013. *Idiomien leksikaalinen kuvaus kielenkäytön ja vaihtelun näkökulmasta*. Väitöskirja, Helsingin yliopisto.
https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/37918/heinonen_vaitoskirja.pdf?sequence=1&isAllowed=y. (Luettu 1.12.2021)

Hurme, Raija; Malin, Riitta-Leena; Pesonen, Maritta & Syväoja, Olli. 2009. *Englanti-suomi-englanti-sanakirja*. Helsinki: WSOYpro.

Häkkinen, Kaisa. 2002. "Idiomit etsii paikkaansa". *Virittäjä*, 106(3), 450–457.
<https://journal.fi/virittaja/article/view/40203/9630> (Luettu 3.11.2021)

Ingo, Rune. 1990. *Lähtökielestä kohdekieleen. Johdatusta käänntieteen*. Juva: Werner Söderström Osakeyhtiö.

Kari, Erkki. 1993. *Naulan kantaan. Nykysuomen idiomisanakirja*. Helsinki: Otava.

Kirjasampo. 2021. "Sivill, Kaijamari".
https://www.kirjasampo.fi/fi/kulsa/kauno%253Aperson_123272660057098. (Luettu 30.10.2021)

Korhonen, Jarmo. 2018. *Fraseologia – kiinteiden sanayhtymien tutkimus*. Helsinki: Finn Lectura.

KS = *Kielitoimiston sanakirja*. 2021. Kotimaisten kielten keskuksen julkaisu 166. Helsinki: Kotimaisten kielten keskus. <https://www.kielitoimistonsanakirja.fi/#/>. (Luettu 5.4.2022)

Langlotz, Andreas. 2006. *Idiomatic Creativity. A Cognitive-linguistic Model of Idiom Representation and Idiom-variation in English*. Amsterdam: John Benjamins.

Makkai, Adam. 1972. *Idiom Structure in English*. Haag: Mouton.

Merriam-Webster. 2021. "A Comprehensive Guide to Forming Compounds". Springfield, Massachusetts: Merriam-Webster. <https://www.merriam-webster.com/words-at-play/spelling-using-compound-words-guide/the-compound>. (Luettu 10.11.2021)

Merriam-Webster. 2022. Springfield, Massachusetts: Merriam-Webster. <https://www.merriam-webster.com/>. (Luettu 15.3.2022)

Moon, Rosamund. 1998. *Fixed Expressions and Idioms in English*. Oxford: Oxford University Press.

Muikku-Werner, Pirkko & Penttilä, Esa. 2014. "Idiomit osana kielikontakteja: Lainaidiomien merkityksen päättelyä". *Virittäjä* 118(3), 372–407. <https://journal.fi/virittaja/article/view/9030/13840>. (Luettu 26.10.2021)

Mustonen, Sanna. 2010. *Translating Idioms: A Case-study on Donna Tartt's The Secret History and Its Finnish Translation*. Pro gradu. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto. <https://jyx.jyu.fi/bitstream/handle/123456789/25001/URN:NBN:fi:jyu-201009142572.pdf?sequence=1>. (Luettu 6.1.2022)

Mäntylä, Katja. 2004. *Idioms and Language Users: The Effect of the Characteristics of Idioms on their Recognition and Interpretation by native and Non-native Speakers of English*. Väitöskirja. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto. <https://jyx.jyu.fi/bitstream/handle/123456789/13453/9513917177.pdf?sequence=1&isAllowed=y>. (Luettu 7.1.2022)

Nida, Eugene & Taber, Charles. 1969. *The Theory and Practice of Translation*. Leiden: Brill.

Nenonen, Marja. 2002. "Idiomit ja leksikko. Lausekeidiomien syntaktisia, semanttisia ja morfologisia piirteitä suomen kielessä". *Joensuun yliopiston humanistisia julkaisuja* 29. Joensuu: Joensuun yliopisto. https://www.academia.edu/684574/Idiomit_ja_leksikko_lausekeidiomien_syntaktisia_semanttisia_ja_morfologisia_piirteit%C3%A4_suomen_kieless%C3%A4. (Luettu 1.12.2021)

OED = *Oxford English Dictionary Online*. 2022. Oxford: Oxford University Press. <https://www-oed-com.libproxy.helsinki.fi/>. (Luettu 14.3.2022)

OPH = Opetushallitus. 2021. ”Kirjallisuuden opettamisesta”. <https://www.oph.fi/fi/koulutus-ja-tutkinnot/kirjallisuuden-opettamisesta>. (Luettu 23.11.2021)

Saarti, Jarmo. 1999. *Kaunokirjallisuuden sisällönkuvailun aspektit. Kirjastoammattilaisten ja kirjastonkäyttäjien tekemien romaanien tiivistelmien ja asiasanoituksen yhdenmukaisuus*. Oulu: Oulun yliopisto. <http://jultika.oulu.fi/files/isbn9514254767.pdf>. (Luettu 6.3.2022)

Sjöholm, Kaj. 1995. *The Influence of Crosslinguistic, Semantic, and Input Factors on the Acquisition of English Phrasal Verbs: A Comparison between Finnish and Swedish Learners at an Intermediate and Advanced Level*. Turku: Åbo Akademi University Press. <https://files.eric.ed.gov/fulltext/ED390305.pdf>. (Luettu 20.1.2022)

Tammi. 2021. ”Brooklyn”. <https://www.tammi.fi/kirja/colm-toibin/brooklyn/9789513157968>. (Luettu 30.10.2021)

VISK = Hakulinen, Auli; Vilkuna, Maria; Korhonen, Riitta; Koivisto, Vesa; Heinonen, Tarja Riitta & Alho, Irja. 2004. *Iso suomen kielioppi*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura. Verkkoersio. <http://scripta.kotus.fi/visk>. (Luettu 10.11.2021)

Wray, Alison. 2002. *Formulaic Language and the Lexicon*. Cambridge: Cambridge University Press.

Yablonsky, Milena. 2016. ”Text and Image in Translation”. *CLEaR Journal*, 3(2), 40–51. <http://archive.sciendo.com/CLEAR/clear.2016.3.issue-2/clear-2016-0013/clear-2016-0013.pdf>. (Luettu 3.12.2021)

Liitteet

Romaanin *Brooklyn* ja sen suomennoksen idiomit ja niiden käännökset jaoteltuina käännösstrategioiden mukaan. Idiomien perässä oleva numero ilmaisee sivun, jolta idiomi löytyy lähtö- tai kohdetekstistä. Ensimmäisen kategorian perässä oleva kirjainlyhenne merkitsee lähtötekstin idiomien sekä suomennoksen idiomikäännöksen kuvallisuuden vastaavuuden tasoa (SK = sama kuva, OSK = osittain sama kuva, EK = eri kuva).

1) Idiomi käännetään idiomilla (n=169)

it's all right	4	En suinkaan.	8	EK
in any case	4	joka tapauksessa	9	OSK
before long	4	tuota pikaa	9	EK
looking her up and down	5	katseli häntä sillä lailla päästä varpaisiin	9	OSK
have ... a great head for figures	5	on hyvä numeropää	10	SK
anyone who is anyone	5	parempi väki	10	EK
better than nothing	6	tyhjä parempi	11	OSK
being taken advantage of	8	käytetä hyväksi	13	EK
waste time	8	ajanhukkaa	14	SK
learn them off by heart	8	opetella kaikki ulkoa	14	OSK
above all	10	yli kaiken	16	SK
go out of fashion	10	menisi heti muodista	17	SK
for the moment	11	tällä haavaa	17	EK
evil incarnate	11	pahan ruumiillistuma	17	SK
used to	11	Ennen vanhaan	18	EK
evil incarnate	11	pahan ruumiillistuma	18	SK
evil incarnate	15	pahan ruumiillistuma	22	SK
never seen daylight	15	kasvanut tynnyrissä	22	EK
had not made enough effort	16	ettei ollut nähnyt tarpeeksi vaivaa	23	OSK
gone to a great deal of trouble	16	oli ihan selvästi nähnyt paljon vaivaa	24	OSK
wallflowers	17	seinäruusuksi	25	OSK
in full swing	18	täydessä vauhdissa	25	OSK
paid any attention	18	sattui huomiota kiinnittämään	26	OSK
in case	18	siltä varalta	26	EK
holding a place	18–19	pitämässä paikkaa	26	SK
looked both Nancy and Eilis up and down	19	katsoi Nancya ja Eilisiä päästä varpaisiin	27	OSK
think better of it	19	tulevan toisiin ajatuksiin	28	OSK
was in a bad mood	20	oli huonolla tuulella	28	SK
think so highly of	20	kuvittelevat itsestään niin suuria	29	OSK
did not return her glance	23	väisti hänen katsettaan	32	OSK
it struck her	23	tuli yhtäkkiä mieleen	32	EK
at all	24	millään lailla	33	EK
get in touch with	25	ottaisi yhteyttä	34	EK
do without	29	tulisi toimeen	40	EK

change places	30	vaihtaisivat paikkaa	41	SK
made an exception	32	teki poikkeuksen	43	SK
to keep an eye on	32	pitäisi hänen siskoaan silmällä	43	SK
pay no attention	34	kiinnittää mitään huomiota	46	OSK
Bad words?	34	Rumia sanojako?	46	SK
pay no attention	34	kiinnittämättä huomiota	46	OSK
in charge	35	olen vastuussa	46	SK
within reason	35	kohtuuden rajoissa	46	OSK
have things under control	35	pysyy vähän paremmin hallinnassa	47	OSK
get caught	35	jään kiinni	47	OSK
made up their minds	36	ovat muodostaneet mielipiteensä	48	OSK
had set sail	37	lähtisi liikkeelle	50	EK
it struck her	38	Eilisille tuli mieleen	50	EK
homesickness	38	koti-ikävän	50	OSK
on the verge of	39	oli ollut vähällä	51	EK
I'm all right here.	40	Minulla on hyvä tässä.	52	EK
Suit yourself.	40	Miten vain.	52	EK
as soon as	42	heti paikalla	55	EK
all the time	43	koko ajan	56	SK
the smell could be got rid of	44	pääsisi hajusta eroon	57	SK
making every effort	45	yritti kaikin voimin	58	OSK
were coming on board	46	noustiin laivaan	59	EK
do wonders	46	tekee ihmeitä	59	SK
all the time	47	koko ajan	61	SK
to your heart's content	47	sydämen kyllyydestä	61	SK
a new woman	47	uusi nainen	61	SK
get it into any shape	49	saat sen edes jonkinlaiseen kuosiin	63	SK
bathed in sweat	53	kylpi hiessä	69	SK
under any circumstances	54	ei missään tapauksessa	70	SK
man-mad	55	oli hulluna (miehiin)	71	OSK
paid too much attention	57	kiinnitti häneen liikaa huomiota	75	OSK
paying no heed to	58	kiinnittämättä mitään huomiota	75	OSK
piece of information	58	tiedonmurusen	75	SK
had stayed in her mind	58	jääneet mieleen	75	SK
Every so often	60	Tuon tuosta	78	EK
to make any sense of	62	sai niihin jotain tolkkua	81	OSK
had no idea	65	ollut ollut aavistustakaan	84	SK
are doing their best	65	yrittävät parhaansa	84	SK
to be in the bright lights	66	olla suurkaupungin sykkeessä	85	EK
read them over and over	66	luki ne uudestaan ja uudestaan	85	SK
if she was all right	68	oliko hän kunnossa	88	EK
hold back the tears	69	pidäteltyä itkuaan	88	OSK
neither fish nor fowl	69	eivät ole oikein lintu eivätkä kala	89	SK
had caught the boat	70	oli noussut laivaan	90	OSK
good-humoured	70	hyväntuulisesti	90	SK
see no end	70	ei näkynyt loppua	90-91	SK

to get the waitress's attention	71	kiinnittämään tarjoilijan huomion	91	OSK
It struck her	72	Hänelle tuli mieleen	92	EK
upset	72	olet tolaltasi	93	EK
I was all right	74	Ei minulla ollut mitään hätää	96	EK
female complaint	75	naistenvaivan	96	SK
homesick	75	koti-ikävä	96	OSK
pull strings	75	vedellä naruista	96	SK
to take note	76	painaa mieleensä	98	EK
to put it all swiftly out of her mind	76	jättää se kaikki mielestään	98	OSK
I had her in tears.	77	Sain hänet kyyneliin.	98	OSK
making money	77	tahkota rahaa	99	OSK
stood to attention	77	seisoi asennossa	99	SK
returned his gaze calmly	77	vastasi katseeseen tyyneästi	99	SK
owes me a favour	78	on minulle palveluksen velkaa	100	SK
getting out of bed	81	sängystä noustessa	104	OSK
a person in need	81	puutteenalaisten	104	OSK
there was no point	82	eikä ollut mitään itua	106	OSK
to spread the word	84	levittämään sanaa	108	SK
into the highways and byways	84	turuille ja toreille	108	EK
poor old devil	84	piruparan	108	SK
setting foot in	84	astuvansa sinne jalallakaan	108	OSK
like clockwork	85	kellon tarkkuudella	109	OSK
Rough and ready	86	kädenlämpöisinä	110	EK
taking full slow possession of the room	87	otti verkkaisesti huoneen kokonaan haltuunsa	111	SK
had done her best	87	oli tehnyt parhaansa	112	SK
in their haste	87	kiireensä keskellä	112	OSK
a trick of the light	88	valon leikkiä	113	OSK
under the weather	89	laitamyötäisessä	114	EK
under the weather	89	laitamyötäisestä	114	EK
a rake of beds	89	siskonpeti	114	OSK
get everyone's attention	89	sai vangittua kaikkien huomion	115	OSK
It struck her	90	Eilisin mieleen tuli	115	EK
at times	90	aika ajoin	116	OSK
give way to	91	tehtävä tilaa	116	EK
in any case	91	joka tapauksessa	117	OSK
that's that	96	sillä hyvä	122	EK
It struck Eilis	96	Eilisille tuli mieleen	123	EK
had taken advantage of	97	oli käyttänyt häntä hyväkseen	123	EK
homesickness	97	koti-ikävän	124	OSK
As soon as	98	Siinä samassa	124	EK
to regain her composure	99	koota itsensä	125	EK
can never go wrong	99	ei voi koskaan mennä vikaan	126	OSK
left silence	99	ei rikkonut hiljaisuutta	126	OSK
to lose a night's sleep over	99	menettää yöunia	127	SK
putting carefully back in its place	100	pani aisoihin	128	OSK
put her in her place	102	sanoin suorat sanat	130	EK

coming to no conclusion	104	ei loppujen lopuksi päässyt muuhun lopputulokseen	132	SK
to spread the word	104	levittämään sanaa	132	SK
and all	104	ja kaikkea	133	SK
changed the subject	104	vaihtaa puheenaihetta	133	SK
In this day and age!	104	Tähän maailman aikaan.	133	EK
ladies' choice	105	naisten haku	133	OSK
broke into two factions	105	jakaannuttiin kahteen leiriin	133	OSK
the cattle mart	105	karjamarckinat	134	SK
have made so much effort	106	olivat selvästi nähneet kovasti vaivaa	134	OSK
make sure	106	pitäisi huolen	134	EK
the ladies' cloakroom	106	naistenhuoneeseen	135	OSK
make a fortune	107	hankkisitte omaisuuden	136	OSK
won't have a moment	110	ei ole hetken lepoa	140	OSK
had taken great care with	111–112	olivat pitäneet hyvää huolta	142	OSK
to take her mind off	112	sai ajatuksensa irti	142	OSK
there and then	113	sillä sekunnilla	144	EK
no matter	113	ihan sama	144	EK
had his attention	114	oli saanut kiinnitettyä opettajan huomion	144	OSK
deep in thought	114	vajonneen mietteisiinsä	145	OSK
were the death of	116	oli minulle ihan kamalasti riesaa	147	EK
overseas	117	merten takana	148	OSK
in peace	117	kaikessa rauhassa	148	OSK
white-faced	117	naama valkoisena	149	SK
in passing	119	ohimennen	150	SK
be wiped off the face of the earth	120	pyyhkäistä maailmankartalta	152	OSK
If word got around	121	Jos sana leviää	154	OSK
on their faces	122	heidän nenänsä edestä	154	OSK
in their faces	122	heidän nenänsä edestä	154	OSK
do me a special favour	122	tekisitkö minulle palveluksen	154	SK
dying to	122	tekisi niin kovasti mieli	155	EK
in advance	122	etukäteen	155	SK
All right.	122	Mikäs siinä.	155	EK
it struck her	126	hänelle tuli mieleen	160	EK
to pay attention to	126	kiinnittämään huomiota	160	OSK
looking him up and down	127	mittelivät hänet päästä varpaisiin	161	EK
up to her standard	127	parantamisen varaa	161	EK
making an exhibition of himself or of her	127	tekemättä itsestään tai hänestä suurta numeroa	161	OSK
was paying any attention	127	ettei kukaan kiinnittänyt heihin mitään huomiota	161	OSK
free-for-all	129	sekahausta	163	EK
free-for-all	129	sekahaku	163	EK
the focus of attention	129	huomion keskipiste	163	SK
put as much effort as he could	130	yritti kaikin voimin	164	EK
Not a single bit.	130	En tipan tippaa.	165	EK

2) Idiomi käännetään selittäväällä normaali-ilmauksella (n=202)

a number of	5	monta	10

we are worked off our feet	5	me täällä juostaan jalkamme kipeiksi	10
as a rule	5	aina	10
was on the lookout for	5	rupesin etsiskelemään	10
show you all the ropes	6	näytän sinulle miten täällä toimitaan	11
making money	6	ansaita omaa rahaa	11
stuck up	8	leuhka	13
by far	8	ehdottomasti	14
no cash changed hands	10	eikä käteistä rahaa vaihdettu	15
for love or money	10	ei nykyään saa edes rahalla	16
no matter	11	vaikka	17
making sure	12	varmasti	18
has all day	14	ole koko päivää aikaa	21
none at all	14	ei ollenkaan	21
out of habit	14	vanhasta tottumuksesta	21
used to	15	oli usein	22
at all	16	ollenkaan	23
made their way	16	poikkesivat	24
were not on the lookout for	17	eivät etsisi	24
there was no sign of	17	ei näkynyt	25
get a name for	17	ruvetaan pian sanomaan	25
a number of	17	useita	25
she caught George's eye	18	hän näki Georgen katsovan heitä	26
making a laugh of	18	he kyllä keksisivät tästäkin kaikesta jotain huvittavaa.	26
to be making an effort	18	pinnisteli	26
at a loss	19	neuvottomana	27
shifted his ground	19	liikahti	27
made the excuse	20	syytti	28
Would cooked ham be allright	22	Sopisiko keittokinkku	30
kept her gaze fixed on	23	katsoi vain tiukasti	32
his raising the possibility of her going to Brookly	24	Eilisin mahdollista Brooklynin lähtöä	33
were in favour of	24	puolsivat	33
a number of	26	useita	35
Not at all.	27	En ollenkaan.	37
small talk	29	jutustelemaan	39
it struck her	29	hänelle valkeni	39
making new friends	30	ystävystyi helposti uusien ihmisten kanssa	41
take them to pieces	35	hajotetaan	46
down to	35	myöten	46
in charge	35	vastaan	47
it struck her	36	Eilis tuli ajatelleeksi	47
find my way	36	en löytänyt	48
at all	36	mihinkään	48
I'm used to it	36	Olen jo tottunut siihen	48
flea-pit	37	lutikkalavalle	48
flea-pit	37	lutikkalava	49
flea-pit	37	lutikkalavalle	49

made her way	39	hivuttautui	51
get a good look	39	pääsi kunnolla katsomaan	52
by the look of it	40	näyttää vähän siltä	52
saw no sign of	40	ei nähnyt vilaustakaan	53
By the time	40	Kun	53
made her way	41	lähti	54
a number of	41	useita	54
it struck her	42	Hän tajusi	55
fell asleep	42	nukahti	55
They seemed to be making progress	43	Se tuntui kulkevan	56
there was no sign	43	eikä vaikuttanut	56
made her way	45	laskeutui	58
it turns you green	46	se tekee naaman vihreäksi	60
anything at all	48	yhtään mitään	62
try not to fall asleep	48	yrittää olla nukahtamatta	62
make sure	49	varmistaa	63
for the moment	53	toistaiseksi	69
as long as	53	kunhan	69
out west	53	länteen	70
at all	54	minkäänlaisia	70
as long as	54	kunhan	70
making sure to leave no mess behind them	54	ei saanut jäädä pienintäkään sotkua	70
saying grace	54	luki ruokarukouksen	70– 71
all the time	55	jatkuvasti	72
a number of	58	monta	75
It struck her	58	hän tuli ajatelleeksi	75
so far	58	vielä	75
get it out of her system	58	olisi saanut käsiteltyä sen	75
to get a good view	59	katsomaan	76
to take a look at	60	katsoa	77
took his leave	60	hyvästeli	78
a number of	61	muutaman	79
in any case	61	muutenkin	79
a number of	61	monta kappaletta	79
making sure	61	varmistaa	80
time-keeping	62	täsmällisyys	80
made her way	62	nousi	80
so far	62	vielä	81
let us all know	65	kertoa	84
thinking over and over	69	vatvomaan	89
crestfallen	69	masentuneelta	89
would have no idea	70	ei olisi tiennyt	90
By the time	71	Kun	91
she caught Miss Fortini's gaze	71	näki neiti Fortinin katsovan	92
at all	72	yhtään	92
if she was all right	74	oliko hän sairas	95

to keep busy	75	paljon tekemistä	96
it would keep you busy	75	siinä olisi sinulle tekemistä	96
As long as	75	Kunhan	96
the guy in charge is not Norwegian	75	asioista ei päättä kukaan norjalainen	96
made her way	75	kävellessään	97
leave the two of you in peace	76	jätän teidät kahden	98
it seemed he was putting on a show	77	tuntui Eilisistä kummalliselta, kuin esittämiseltä	99
left silence	77	oli hetken vaiti	99
it's about time	78	Joku saisi kuule jo välillä	100
at all	78	tosiaan	100
became used to	79	tottui	101
tell the difference between Jews and Italians	79	erottaa juutalaiset ja italialaiset toisistaan	101
at all	79	yhtään	102
at ease	79	mukavaksi	102
talked big	79	puhui suurellisesti	102
drew their attention	79	hän selitti heille	102
took notes	80	teki muistiinpanoja	102
taken notes	80	tehnyt muistiinpanoja	103
as long as	81	jos	104
I heard about it all right	83	Olen minäkin siitä kuullut	107
the down and outs	83	Niille rahjuksille	107
to catch trains and buses	83	ehtiäkseen juniin ja busseihin	107
to make sure	84	tiedetään varmasti	108
lost touch with	84	eikä heillä ole enää yhteyttä	108
in charge	85	johti	109
boiled to death	86	hengiltä keitettyä	110
surveying the scene	86	tutki näkymää	111
at ease	87	kotoisinta	111
at all	87	yhtään	111
making sure	87	huolehtivat	112
making sure	87	katsoivat	112
a head	88	jokaiselle	112
go easy on	88	eikä turhan paljon	112
a good number of them	88	moni heistä	112
worn down	88	kulunut	113
by the time	88	siinä vaiheessa kun	113
at all	89	ollenkaan	114
By the time	89	Siinä vaiheessa kun	114
There was a round of applause.	90	Sille taputettiin.	115
at all	90-91	ollenkaan	116
fell asleep	91	nukahtivat	116
was used to	91	oli tottunut	117
falling asleep	91	nukahtaisi	117
by the time	95	ennen kuin	121
to make clear	96	varmistaakseen	123
made her way up the stairs	96	Portaita kavutessa	123

took notes	97	tehdessään muistiinpanoja	124
put no thought into	97	ettei hän ajatellut ollenkaan	124
as long as	98	kunhan	124
By the time	98	Kun	124
it struck Eilis	98	Eilis päätteli	125
for good	99	pysyvästi	126
In their own good time.	99	Aikanaan.	126
It's none of their business anyway.	99	Eikä se sitä paitsi kuulu heille.	126
Pay no attention to any of them.	99	Älä sinä heistä piittaa.	127
in time	100	aikanaan	127
for all I know	101	mistä sen tietää	129
On the other hand	102	Toisaalta kyllä	130
all the better to stop that Kehoe woman snooping around	103	eipä olisi Kehoen rouva nuuskimassa	131
could not make her mind up	103	Eilis ei osannut päättää	131
until further notice	104	kunnes toisin ilmoitetaan	132
as long as	104	kunhan	133
I shouldn't have come into the kitchen at all.	105	Ei olisi pitänyt tulla keittiöön ollenkaan.	133
we didn't go out at all	105	ei käyty ollenkaan ulkona	133
any the worse	105	huonompia	134
a number of	106– 107	muutaman	136
Dutch courage	107	rohkaisua	136
There was still no sign, however, of Patty and Diana and their group.	107	Pattya ja Dianaa ja heidän porukkaansa ei vain näkynyt.	136
made their way	109	menivät	138
it's no big deal	110	kyse ei ole mistään erityisestä	140
a number of	111	muutaman	141
did not catch her eye	111	eivät katsoneet häntä silmiin	141
in time	112	aikanaan	143
as soon as	113	heti kun	143
to make up her mind about	113	hän tekee päätöksensä	144
a number of	115	muutaman	145
as long as	115	kunhan	146
to take the subway	115	pääsee maanalaisella	146
By the time	117	Kunhan	148
broken-down	117	rikkinäistä	149
made a joke	118	esittäisi vitsinä	149
second-hand	118	käytettyjäkin	150
make sure	118	varmistaisi	150
by the time	120	kun	152
at all	121	ollenkaan	153
asked her to do them a favour	122	pyysi palvelusta	155
make an appearance	122	ilmaantua	155
at all	123	yhtään	155
made an arrangement	123	sopivat	155
had been press-ganged	123	oli painostanut	155
stole a glance	124	vilkaisi sitten salavihkaa	157

held her gaze	124	katsoi häntä silmiin	157
she were in full possession of herself	125	hallitsi itsensä vaivatta	158
caught his eye	126	tapasi hänen katseensa	159
made their way	127	pyörähtelivät	161
did not catch her eye	128	ei katsonut häntä silmiin	162
at all	128	laisinkaan	162
clean-cut	128	siistin näköinen	162
at all	128	hiukkaakaan	162
did for a living	128	teki työkseen	162
a number of	129	Muutama	163
the free-for-all	129	vapaamuotoiseen tanssiin	163
take the floor	129	lähtisivät lattialle	163
By the time	130	Kun	164
getting it right	130	oppia sen oikein	164
making sure	130	varmisti	164
at all	130	mitään	164
at all	130	ollenkaan	165
take the feelings of any of her fellow lodgers into account	131	huomioimatta asuintovereitaan millään lailla	165

3) Idiomi käännetään sananmukaisesti (n=4)

to make matters worse	102	asiaa pahentaakseen	130
caught the chill	116	vilustuminen tarttuisi	147
caught Patty's eye	125	tavoitti Pattyn katseen	158
catching Dolores's eye	125	tavoittaa Doloresin katsetta	159

4) Poisto (n=14)

I hear you have no job <i>at all</i>	5	mutta ei työpaikkaa	10
used to do imitations ... and they all <i>used to</i> laugh	15	oli usein naurattanut heitä kaikkia matkimalla	22
He sounds like a pup <i>all right</i>	20	Kuulostaa nulikalta	28
brightened <i>a number of</i> meals	24	piristänyt yhteisiä aterioita	33
we won't be needing you <i>at all</i>	27	ei sinua täällä tarvita	37
she would do everything she could for them by pretending <i>at all times</i> that she was filled with excitement	31	heidän takiaan hän yrittäisi kaikin voimin teeskennellä olevansa innoissaan	41
There was nothing for her to do, <i>in any case</i>	40	joten hänellä ei ollut muuta tekemistä kuin	53
they don't stop you <i>at all</i>	50	Toisinaan ne eivät pysäytä ihmisiä	64
concentrate <i>for the moment</i> ... on the job	60	kannattaa keskittyä vain tähän työhön	77–78
interested only in time-keeping and tidiness and <i>making sure</i> that	62	kiinnosti vain täsmällisyys, siisteys ja se, että	80
He talked big, asking them <i>all the time</i> to imagine that...	79	Hän puhui suurellisesti, kehotti opiskelijoita kuvittelemaan että...	102
spending an hour or more before she <i>went to bed</i> looking over the lecture notes	113	viettää tunti tai pitempäänkin lueskellen muistiinpanojaan	143
I'll pass Bartocci's, <i>all right</i>	117	Minä kuljen Bartoccin ohi	148
there's no one here <i>at all</i>	124	eihän täällä ole ketään	157

5) Normaali-ilmaus käännetään idiomilla (kompensaatiostrategia) (n=100)

if she had been offended	5	oliko neidistä puhuttu pahaa	9
yes	6	kaikin mokomin	11
seemed already to know	7	olevan jo osittain perillä	12
Half drunk	8	pienessä sievässä	13
for no reason	9	syöttä suotta	15
took Eilis through	8	kävi Eilisin kanssa läpi	14
note	8	kirjoittaa muistiin	14
wrote things down	8	muistiin kirjoittaminen	14
noticed	9	pani merkille	15
the Lord makes all types	10	luojanluomia	16
saved up	11	painoi mieleensä	17
wrote down	13	kirjasi ylös	20
hurry up	14	Pidähän kiirettä	21
barely	16	hädin tuskin	24
had told to go	18	ovat ajaneet ulos	26
thought of saying	18	mieleen juolahti	26
agree	20	olla samaa mieltä	29
paupers	21	rutiköyhinä	29
Parts of	23	paikka paikoin	32
of demurrals	24	poikkipuolista	33
in the town	24	kotipuoleen	33
missed home	24	eivät poteneet koti-ikävää	34
prospects	25	tulevaisuudennäkymät	34
making work	25	yritytti pysyä työn touhussa	35
noted	26	pani merkille	36
home	27	kotipuoleen	37
wanted to	30	teki mieli	41
she would do everything she could for them	31	hän yrittäisi kaikin voimin	41
agreed	32	oli samaa mieltä	43
immediately	32	saman tien	43
in the town	33	kotikulmilla	43
risk	35	ottaa riskiä	47
went through	38	olivat käyneet läpi	50
barely	38	hädin tuskin	51
soon	42	saman tien	55
to vomit	42	antoi taas vuolaasti ylen	55
The second	47	Siinä samassa	60
missed their chance	47	meni mahdollisuus sivu suun	61
regularly	48	sydämen kyllyydestä	61
did not encourage	54	katsottu hyvällä	71
had smiled	57	Hymyssä suin	74
deliberately	58	tieten tahtoen	75
remember	62	painaa mieleensä	81
would notice	64	painaa mieleensä	82
gone over	66	käynyt läpi	86

enormous effort	66	kaikin voimin	86
locked away	67	hänet olisi pantu lukkojen taa	87
problems with their parents	67	eivät tulleet toimeen vanhempiensa kanssa	87
be sacked	73	saisi potkuja	94
one lucky girl	74	onnentyttö	95
to lift herself out of	74	karistaa hartioiltaan	95
brilliant	77	teräväpäinen	99
pass all their tests	77	pääset läpi kaikista tenteistä	99
spoke up to him	78	sanoa hänellekin vastaan	100
Slowly	79	Pikkuhiljaa	101
from first principles	79	juurta jaksan	101
The air was like toast.	81	Ilma on kuin linnunmaitoa.	103
immediately	81	saman tien	104
took in the hall	86	otti salin haltuunsa	111
it	88	yhdennäköisyys	113
we're delighted	90	meillä on ilo	115
had taken him over	91	olivat ottaneet hänet valtaansa	116
noticed	95	pani merkille	121
saying nothing	96	pitämään suunsa kiinni	122
make any protest	97	esittää vastalauseita	123
a brisk trade	97	kävivät kaupaksi	124
stood apart	100	olivat toista maata	127
occured	102	tuli mieleen	130
could have used her	102	oli saattanut käyttää häntä hyväkseen	130
would not find out	102	olisi saanut sitä selville	130
was not inventing the story of the man who exposed himself	103	ei ollut keksinyt itsensäpaljastajaa omasta päästään	130
the man who exposed himself	103	itsensäpaljastajaa	130
alone	103	omin päin	130
generosity	103	hyväsydämyyttään	131
be careful	105	pidätte varanne	133
sober	105	selvin päin	133
fellows	105	miehenpuolet	134
themselves	106	ulkoasunsa	135
haven't thought of	107	mielessä käynyt	136
in the atmosphere	112	ilmapiirissä	142
reminded	113	tulivat mieleen	144
will get through	115	pääsette kyllä läpi	145
could not face	116	ei kerta kaikkiaan voinut	147
She did not care	116	Hänelle oli ihan sama	147
the ladders	117	silmäpakoja	148
despite everything she had heard	118	kuulopuheista	149
it emerged	121	kävi ilmi	153
follow one of the other two law books any better	121	pysisikö kahdessa muussa lakikirjassa yhtään paremmin kärryillä	153
felt an urge	122	teki mieli	154
almost	123	Vähältä piti	156
coldly	123	kylmäkiskoisesti	156

ignoring	125	kiinnittämättä mitään huomiota	158
regularly	126	vähän väliä	159
slowly	126	Pikkuhiljaa	159
discovered	126	kävi ilmi	159
she was not speaking to her	126	he eivät olleet puheväleissä...	160
to impress	127	tehdä vaikutusta	160
do better	127	panna paremmaksi	160
quickly	129	saman tien	163
did not do more	130	ettei jättänyt Eilisiä varjoonsa	164

6) Lisäys (n=4)

... or dealt in the shop, she was evil incarnate	11	... tai asioi kaupassa niin <i>sai tuta</i> että rouva oli pahan ruumiillistuma	18
She was man-mad, Eilis noted.	55	Hän <i>oli</i> hulluna miehiin, Eilis huomasi, ja jatkuvalla <i>lahdutuskuurilla</i> .	71
they had conspired in this	100	juonitelleensa tämän siirron <i>yhteistuumin</i>	127
he disappeared as soon as the lecture was over	113	hän myös häipyi <i>kiireen vilkkaa</i> heti kun luento oli ohi	143

English Summary

University of Helsinki

Faculty of Arts

Master's Programme in Translation and Interpreting

Suvi Pehkonen: Translation Strategies for Idioms in Colm Tóibín's Novel *Brooklyn*

Master's Thesis 51 p. + Appendix 12 p. + English Summary 9 p.

May 2022

1. Introduction

Translating idioms is a challenge for any translator, as the translator needs to be able to both recognise idioms and to find suitable translations for them in the target language. The latter is especially challenging, since the translator cannot simply just translate an idiom word for word: different languages have different idioms. Hence, different translation strategies are required for different idioms throughout the translation process.

In my master's thesis, I was interested in finding out which translation strategies were used in the Finnish translation of Colm Tóibín's novel *Brooklyn* (translated by Kaijamari Sivill). I also considered whether any idioms lost in the translation process had been compensated for in the translation. In addition, I examined the imagery of the source language (SL) and target language (TL) idioms. The research questions of my study are as follows:

- 1) Which translation strategies has the translator used to translate the SL idioms into the TL?
- 2) When an idiom has been translated with an idiom, has the imagery of the SL idiom transferred to the TL?

My hypothesis is that some of the SL idioms in the novel have been translated with a TL idiom. However, I believe that most of the SL idioms have been translated with a non-idiomatic expression. This hypothesis is supported by Nida & Taber's (1969: 106) statement that a SL idiom is in most cases translated with a non-idiomatic expression. This is in contrast with the ideal that a translator should aim to translate a SL idiom with a TL idiom (Ingo 1990: 246).

2. Theoretical Background

2.1. Definition and Characteristics of Idioms

The term *idiom* has two meanings. On the one hand, the term refers to a whole way of speaking and, on the other, it refers to specific kinds of expressions which are characteristic to a language. (Nenonen 2002: 2.) In this study, the term is used to refer primarily to the latter. For different researchers, the characteristics of idioms are fraught with complexity. Yet, despite these differences, there are usually some characteristics which are common for each definition. In the following, I elaborate on some of the characteristics associated with idioms.

Idioms are certain expressions which *consist of two or more words*. (Nenonen 2002: 6, 8.) For example, the expression *rain cats and dogs* is an idiom (Baker 1992: 65). However, some compound words, even those that are written as one word, may also be regarded as idioms. The word *paperitiikeri*, for instance, or its English equivalent *paper tiger* can be used idiomatically to refer to a country, an army or a leader that seems strong but who actually is not (KS 2021: ‘paperitiikeri’).

Another characteristic of idioms is *non-compositionality* which refers to the fact that the whole meaning of an idiom cannot usually be inferred from the meanings of its constituents (Nenonen 2002: 6). Heinonen (2013: 198) states that an expression can have both a compositional, literal meaning and a non-compositional, figurative meaning. Traditionally, only the latter type is considered an idiom. Makkai (1972: 56–57) and Fernando (1996: 35–37) state, however, that despite the traditional view, there actually are also idioms that are compositional.

In addition to being non-compositional, idioms are *syntactically and/or lexically fixed* (Nenonen 2002: 8). Every idiom has a certain form and structure which is not restricted by the productive rules of the language system (Häkkinen 2002: 451). The fixed form and structure mean that normally an idiom is used only in a certain grammatical case: it includes a certain verb that cannot be freely changed to another or has a certain word order (Baker 1992: 63).

Idioms are also *conventionalised* (also referred to as being lexicalised or institutionalised). This means that they are commonly used amongst language users or that their meaning can somehow be deduced via the conventions of form. In linguistics, conventionality is therefore seen as a social and psychological process. (Nenonen 2002: 8–9.) An expression becomes conventionalised when the members of a linguistic community save it to memory, and it becomes established into the lexicon through repetition (Heinonen 2013: 17).

According to Nenonen (2002: 6), other characteristics associated with idioms include *metaphorical, informal and colloquial use* as well as a language user’s *evaluation or affective*

stance. Moreover, as has been previously noted, idioms often have a literal meaning in addition to their figurative meaning.

2.2. Translation Strategies for Idioms

The ideal in translation is to translate a SL idiom with a TL idiom (Ingo 1990: 246). However, a translator must often translate an idiom in a way that differs from the original expression. This might be due to contextual, syntactic-semantic or stylistic reasons, and the resulting translation will be either idiomatic or non-idiomatic. (Korhonen 2018: 267–268.)

There are several different ways to translate idioms, and the same translation strategy may be designated by different names in different contexts. Ingo (1990: 246–247) proposes four translation strategies for idioms which I have used as the basis for my study. These translation strategies are:

- 1) A SL idiom is translated with a TL idiom.
- 2) A SL idiom is translated literally.
- 3) A SL idiom is translated with a non-idiomatic expression.
- 4) A SL non-idiomatic expression is translated with a TL idiom.

The objective with the first translation strategy is to convey the expressive power of the source text (ST) in the target text (TT) (*ibid.*). However, it is unlikely, but not impossible, that two languages have idioms that are similar in both structure and meaning (Nida & Taber 1969: 106). Even if there are no exact matches, there might be other TL idioms which can be used to translate a SL idiom (Korhonen 2018: 266–268). Using the second translation strategy, in turn, rarely leads to a successful translation, since it may create a foreign and even incomprehensible expression in the TL (Ingo 1990: 246). It is often recommended that this strategy should be avoided due to different cultural contexts or due to connotations and implications attached to the words in a language (Muikku-Werner & Penttilä 2014: 373). Nonetheless, novice translators in particular may use this strategy when the SL and TL do not share similar idioms (Korhonen 2018: 268). The third strategy, translating a SL idiom with a non-idiomatic expression, is the most common translation strategy (Nida & Taber 1969: 106). Ingo (1990: 247) states that it should not be a standard strategy for a translator, because it reduces the expressive power of the TT. Using this strategy, however, conveys the message of the ST with impeccable style. The fourth strategy, translating a non-idiomatic expression with an idiom, is also called the compensation strategy. It is not actually a translation strategy for translating idioms as it does

not aim at translating an idiom. However, it is closely related to translating idioms as a translator uses it to add an idiom in a place in the TT where there is no idiom in the ST. Nida & Taber (1969: 106) remark that although many idioms are inevitably lost in translation, a translation may also gain idioms. According to Ingo (1990: 247), the objective with this strategy is to imitate the style of the ST.

2.3. Imagery as an Equivalence Factor

Equivalence refers to maintaining a semantic relation between a SL and a TL, which is as exact as possible. A *translation equivalent* refers to a word or an expression in a TL that corresponds to a word or an expression in the SL. (Ingo 1990: 96–97.) A translator cannot translate a text directly but must make grammatical and lexical changes in the translation (Nida & Taber 1969: 12). It should also be noted that equivalence is often relative due to the fact that many linguistic and cultural factors affect it (Baker 1992: 5–6).

One equivalence factor for the translation of idioms is *imagery* (Korhonen 2018: 278), which is related to the concept of *an image*. Heinonen (2013: 12–13) states that images describe entities or situations. For example, *a lion*, *spilled milk* and *Pekka withdraws money from an ATM* are images. Images may be interpreted literally or non-literally: *a lion* can be seen as a symbol for courage in addition to the literal meaning of the animal. However, it should be noted that imagery is not the same as figurativeness or metaphor as they refer to an expression's secondary, non-literal meaning.

Imagery is a characteristic of idioms, and it has an important expressive function in the translation. One cannot usually find an exact, 1:1 match in the TL that would correspond with the SL idiom in meaning as well as when it comes to other qualities. (Korhonen 2018: 266–268, 279.) Bassnett (2002: 23–24) points out that if a translator wants to translate a SL idiom with a TL idiom, the translator must often try to find an approximately similar idiom in the TL. According to Korhonen (2018: 279), imagery can be transferred to the translation on four levels:

1. complete preservation of an image
2. partial adjustments
3. complete replacement of an image with another image
4. loss of an image.

The first level refers to a 1:1 match where the SL and TL idioms are similar in both meaning and imagery. The second level refers to a situation where the SL and TL idioms have one image in common, but one or more images differ between the languages. Thirdly, the SL and TL idioms might have nothing in common, i.e. the original images can be replaced with other images. Lastly, it is possible that the imagery of the SL idiom is lost in translation. (Korhonen 2018: 279.)

3. Material and Method

3.1. Material

The research material of this study consists of the idioms selected from Colm Tóibín's novel *Brooklyn* (first published 2009, edition used 2015) and its Finnish translation (2011, translated by Kaijamari Sivill). I have limited my analysis to approximately the first half of the novel. The English novel was examined up to page 131 (of a total of 252 pages) and its Finnish translation up to page 165 (of a total of 313 pages). Analysing only half of the novel will be sufficient to ascertain the translator's strategy ratio, i.e. the ratio of the different strategies, which the translator has employed.

3.2. Method

This study is mostly qualitative and contrastive, although it also employs some quantitative elements. I began my study by defining the concept of an idiom. Then, I read the ST and selected the idioms from it. Next, I examined the TT to ascertain how those idioms had been translated. I also paid attention to whether the translator added any idioms to the TT in places where there are no idioms in the ST, i.e. whether and where the translator used the compensation strategy. Lastly, I categorised the idioms and their translations by translation strategy and then analysed some of them in greater detail. When a SL idiom had been translated with a TL idiom, I also analysed this imagery. These TL idioms were classified in three groups based on the degree to which they preserved the imagery of the SL idiom: 1) same image, 2) partially the same image and 3) different image.

3.3. Working Definition of an Idiom

Since idioms can be defined in many ways, I streamlined this to facilitate collection of material. The working definition is based on the characteristics discussed in the theoretical background. The following characteristics were the criteria for idioms in this study:

- 1) Idioms consist of two or more words. Idiomatic compound words were also counted as idioms, regardless of whether they were written as one or two words, or with a hyphen.
- 2) An idiom is usually at least partially non-compositional, i.e. its meaning cannot be inferred from its constituents.
- 3) An idiom is syntactically and/or lexically fixed, i.e. it has a specific structure and form.
- 4) An idiom is conventionalised, i.e. it is commonly used by that language's users.

In this study, I did not count phrasal verbs as idioms. Even if they are fixed and often idiomatic, some researchers count them as idioms whilst others do not. For example, Heinonen (2013: 8) and Mäntylä (2004: 46) state that phrasal verbs are often seen separate from idioms. I omitted phrasal verbs from this study for the following three reasons: a) traditional idiom dictionaries do not usually include phrasal verbs (see e.g. Mäntylä 2004), b) the Finnish language does not have a similar verb + particle -construction (Sjöholm 1994: 192) and c) phrasal verbs are very common in English, so including them would likely have created research material beyond the scope of a master's thesis.

If an expression, other than a phrasal verb, met the criteria in 1)–4), it was considered an idiom. In uncertain cases, I considered whether an expression was non-compositional to decide whether it was an idiom or not. However, I did not require non-compositionality from the expressions included in the material as there are also literal idioms which are compositional in nature.

4. Analysis

Based on the results, there were instances of each of the translation strategies mentioned by Ingo (1990) in the translation of *Brooklyn*. The most common translation strategy was translating a SL idiom with a non-idiomatic expression (202 instances, 52% of all instances). Example (1) illustrates this strategy. The second most common translation strategy was translating a SL idiom with a TL idiom (169 instances, 43% of all instances). This translation strategy is used in example (2). Only four idioms (a mere 1% of all instances) were translated literally. An example of this strategy is (3). In addition to these translation strategies, one other translation strategy, omission, was found. Omission means that an idiom is not translated at all. An idiom was omitted 14 times (4% of all instances) in the translation, as in example (4).

(1) And we are *worked off our feet* every Sunday here. (p. 5)

Ja me täällä juostaan jalkamme kipeiksi joka sunnuntai. (p. 10)

(2) She was *bathed in sweat*. (p. 53)

Hän kylpi hiessä. (p. 69)

(3) She had no intention of going back there and no intention either of *catching Dolores's eye* in the hall. (p. 125)

Hänellä ei ollut pienintäkään aikomusta mennä sinne takaisin eikä *tavoittaa Doloresin katsetta* salissa. (p. 159)

(4) Miss Fortini was interested only in time-keeping and tidiness and *making sure* that the slightest complaint or query was immediately conveyed to her. (p. 62)

Neiti Fortinia kiinnosti vain täsmällisyys, siisteys ja se, että vähäisinkin valitus tai tiedustelu tuotiin hänen tietoonsa heti paikalla. (p. 80)

The results also illustrate that the translator had compensated for the idioms lost in the translation process. A non-idiomatic expression was translated with a TL idiom 100 times (96% of all instances) in the translation. This strategy is illustrated in (5). There was also another kind of compensation strategy, addition, that was used in the translation. Addition means that an idiom is added to a place in the translation where it has no equivalent in the ST. This strategy was used four times (4% of all instances). Example (6) illustrates this translation strategy.

(5) Because of Miss Kelly's manner, Eilis wondered *if she had been offended* by someone in the town and had mistaken her for that person. (p. 5)

Neiti Kellyn käytös sai Eilisin miettimään, *oliko neidistä puhuttu paha* kaupungilla, ja erehtyikö neiti luulemaan häntä puheiden levittäjäksi. (p. 9)

(6) And Kelly's used to be a boarding house as well as a shop, and if you worked for her, or even if you stayed there, or dealt in the shop, she was evil incarnate. (p. 11)

Ennen vanhaan Kellyt pitivät kaupan lisäksi majataloa, ja jos oli Kellyn rouvalla töissä tai edes yöpyi majatalossa tai asioi kaupassa niin *sai tuta* että rouva oli pahan ruumiillistuma. (p. 18)

In addition, the results indicate that there are differences regarding how closely a SL idiom corresponds to a TL idiom when it comes to imagery. An idiom often goes through semantic changes in the translation process which makes it unlikely that there are completely similar idioms in the SL and the TL (Nida & Taber 1969: 106). However, this study demonstrates that there are idioms in the English and Finnish languages which do correspond with each other in

terms of both meaning and imagery. In total 55 (30% of all instances) SL and TL idioms had the exact same image, as in example (7). Most commonly, however, the SL and the TL idioms had partially the same image (66 instances, 39% of all instances). For instance, in (8) the word *wall* 'seinä' is the image in common for both idioms. In 52 instances (31% of all instances), the imagery of the SL and the TL idioms were completely different, as in example (9).

(7) Just drink water, nothing else, no solids. It'll *do wonders* for your figure. (p. 46)

Juo pelkkää vettä, ei muuta, ei mitään kiinteää. Se *tekee ihmeitä* linjoille. (p. 59)

(8) "We'll get a name for being *wallflowers*," Nancy said. (p. 17)

"Meitä ruvetaan pian sanomaan *seinäruusuiksi*", Nancy sanoi. (p. 25)

(9) She's *never seen daylight*, that's what's wrong with her. (p. 15)

Se ihminen on *kasvanut tynnyrissä*, se siinä on vikana. (p. 22)

5. Summary and Conclusion

Based on the results, translating an idiom with a non-idiomatic expression is the most common translation strategy employed in the Finnish translation of Colm Tóibín's novel *Brooklyn*. Hence, the hypothesis was proved correct. All of the translation strategies itemised by Ingo (1990) were found in the TT. However, it is noteworthy that there were two additional translation strategies, omission and addition, in the TT. This clearly illustrates that translators have quite a few options at their disposition when choosing a translation strategy for idioms. Although idioms are thought to be problematic for translation, this did not seem to be the case in this particular translation.

Brooklyn proved to be an interesting choice for this study as it contained a great number of different idioms. There were, however, a few weaknesses with the method in this study. The method was subjective in that it relied heavily on my own, the researcher's own, ability to recognise both the idioms in the ST and TT during the selection stage as well as the translation strategies and imagery in the analysis stage. Another weakness when selecting idioms was that in some cases it was difficult to determine whether an expression was conventionalised or not as my intent was to limit selection to only conventionalised idioms for the research material. I tried to verify the conventionality of each idiom by checking their inclusion in any of the dictionaries consulted in this study. Unfortunately, this proved not to be the case, in particular with some of the accepted Finnish idioms, as some idioms which I regarded as clearly

conventionalised were not to be found in any of the dictionaries. This, therefore, leaves me with the impression that Finnish idioms are not as vastly studied as English idioms. Consequently, it is readily apparent that there is still cause for further research on both Finnish and English idioms in general and specifically from the perspective of Translation Studies.